

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

ODDĚLENÍ RUSKÉHO JAZYKA A LITERATURY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

O RUSKÉ MYTOLOGII

Vedoucí práce:	doc. PaedDr. Zdeňka Matyušová, Ph.D.
Autorka:	Veronika Zemanová
Studijní obor:	Ruský a německý jazyk pro hospodářskou sféru
Rok:	2009

Oddělení ruského jazyka a literatury

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta

O Ruské mytologii

Úkolem této práce je přiblížit mýty opředenou, bohatou minulost našich slovanských předků, kteří pronikli daleko za hranice své pravlasti a zanechali nám mnoho stop svědčících nejen o jejich existenci a vyspělosti, ale zároveň o jejich neobyčejně pestrém životě a kultuře, o níž se dodnes vypráví v nejrůznějších bájích, pověstech a pohádkách, jež jsou propletené tajemnými postavami, mýtickými bytostmi, božstvy, nadpřirozenými jevy, skřítky, rusalkami, mocnými čaroději, kteří byli již od pradávna neodmyslitelně a pevně spjati s životem prostých lidí, našich předků, Slovanů. V této práci se tedy budu snažit poodhalit část naší dávné a mnohdy již zapomenuté historie.

Vedoucí bakalářské práce: doc. PaedDr. Zdeňka Matyušová, Ph.D.

Department of Russian language and Literature

University of South Bohemia in České Budějovice, Faculty of Education

About the Russian mythology

The main task of the present work is to pull together the rich past of our Slavic ancestors full a myth which got on the territories which are far behind their ancestral home and have left to us many traces testifying not only about their presence and levels of development, but simultaneously about their unusual life and culture about which till now it is told in different legends, legends and the fairy tales, the bound mysterious characters, mythological beings, deities, the supernatural phenomena, mermaids, mighty sorcerers which already with old a time inseparably linked with a life of simple people, our ancestors, Slavs. Simply speaking, in the present work I will try to open though a part would sew ancient and often forgotten history.

Supervisor of the bachelor's paper: doc. PaedDr. Zdeňka Matyušová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma O ruské mytologii vypracovala samostatně, a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu i ostatní zdroje, které uvádím v příložené bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích, dne.....

.....

Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé práce paní doc. PaedDr. Zdeňce Matyušové, Ph.D. za pomoc při vypracování této práce a také za cenné rady, které mi v průběhu studia poskytla.

Úvod

Pojem „mytologie“ v mnohých z nás často vzbuzuje jakousi tajemnost a neznámo, působící na naše podvědomí a poutá lidskou pozornost již odedávna. Člověka jako lidského jedince již od počátků své existence napadaly otázky o jeho původu. Dodnes se snažíme poznávat svět, ve kterém žijeme, a prostředí, jež nás obklopuje. Všechny pro nás nevysvětlitelné jevy přitahují naši pozornost a zároveň v nás vzbuzují obavy a strach z čehosi neznámého.

Významným faktorem ve vnímání těchto jevů se stává lidská fantazie. Právě bohatá lidská představivost vždy napomáhá člověku zaplňovat prázdný prostor tajemna a neznáma různými bájnými bytostmi. Tato mnohdy démonická stvoření díky člověku získaly v historii na takové duchovní vážnosti, že se k nim lidé obraceli s nadějí a úctou, za účelem zajištění ochrany, spokojenosti a snad i lepšího nebo alespoň snesitelnějšího života.

Takovéto počínání se nevyhlo žádnému národu, tudíž ani Slovanům.

Původ Slovanů

Současné slovanské národy lze rozdělit na tři větve. K tomuto dělení došlo v 6. století našeho letopočtu.

Do první a zároveň početně nejsilnější větve řadíme východní Slovanů, tedy Rusy, Ukrajince a Bělorusy. Ti osidlovali rovinaté stepi Ruska a nejvíce bychom jich zpočátku našli v okolí tehdejší obchodní cesty, které se říká od Varijagů k Řekům. Jejich kultura se značně podobala byzantské. Za krátkou dobu vznikly na jejich území opevněná města jako například Kyjev, Novgorod, Vladimír a jejich vládcí postupem času začali usilovat o moc. Za nejúspěšnějšího z nich lze považovat Rurikovce Olega Novgorodského, který tím, že se zasloužil o spojení své země s Kyjevem, vytvořil stabilní a mocný státní útvar, známý jako Kyjevská Rus.

Dále jsou to potom jižní Slované (Bulhaři, Srbové, Černohorci, Chorvaté, Slovinci, Makedonci). Ti osídlili území dolního toku Dunaje a také část Balkánského poloostrova. Žili v blízkosti Byzance, která tak měla značný vliv na jejich původně slovanskou kulturu. Ta se de facto podřídila tehdy vyspělejší řecké kultuře a to včetně přijetí křesťanství. A na rozdíl od ostatních větví se jižní Slované téměř nesetkali s nátlakem ze strany Byzance. Můžeme tak celý tento proces přeměny kultury označit za relativně přirozený nebo alespoň přirozenější, než to bylo v případě ostatních Slovanů.

Poslední skupina západních Slovanů, kam patříme i my Češi, ale také Poláci, Slováci, Lužičtí Srbové, přišla na naše území v 5. nebo 6. století n. l.

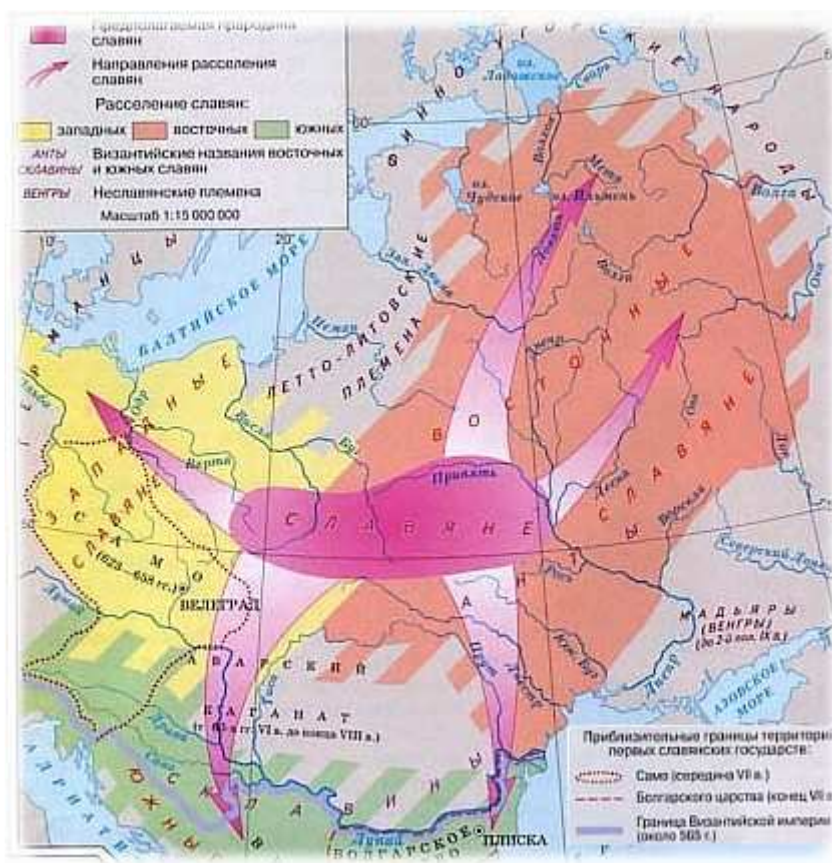
Všeobecně se tvrdí, že se první Slovanské kmeny objevili již v 2. tisíciletí před n. l. a řadíme je k Indoevropanům, na což poukazuje především stavba jazyka.

Slovanská expanze

Stěhování národů mělo zásadní vliv na vývoj evropského kontinentu. Obecně měl největší podíl na tomto procesu právě národ Slovanů, který svým počtem dokázal za relativně krátkou dobu obsadit více než polovinu území světadílu a vytlačit tak odsud doposud žijící obyvatele a národy.

Gótský historik Jordanes nazýval Slovanů Venety. Podle něj představovali početný národ, který se dále štěpil na dvě větve. První z nich, Skláváni, osidlovali zalesněná území s nespočetnými bažinami od města Novietunum a od jezera zvaného Mursianské až k Dněstru a

na sever od Visly. Město Novietunum a jezero zvané Mursianské se nacházejí v jižní Panonii, na území dnešního Maďarska a Srbska. Druhá, silnější větev těchto Slovanů, takzvaní Antové, zaujímali území od Černého moře, kdysi zvaného Pontské, od Dněpru až k Dněstru. Tuto teorii podporují i zmínky Prokopiose z Cezarejského, dvorního historika byzantského císaře Justiniána.

Ilustrace 1: Expanze Slovanů z jejich pravlasti

Současné archeologické poznatky poukazují na to, že přibližně koncem 5. a počátkem 6. století našeho letopočtu docházelo k mohutnému stěhování slovanských národů. Tyto skupiny se vydaly z takzvané pravlasti Slovanů, za jejíž území se považuje Zakarpatí a lze jej vymezit přibližně řekami Vislou, Bugem, Pripjatí a Dněprem. Právě na území této pravlasti Slovanů došlo k jakési transformaci a sjednocení původních slovanských kmenů v jednotlivé slovanské národy. Za zmínku určitě stojí i rozloha, jaké pravlast Slovanů dosahovala. Jedná se o více jak milion km². To však zdaleka nemusí znamenat, že by bylo toto území Slovany hustě osídleno. S velkou pravděpodobností se jednalo pouze o menší skupiny kmenů, ze kterých se až procesem sjednocování vytvořily jednotlivé národy.

Proces stěhování národů dále pokračoval přes Karpatský oblouk až do střední a jižní Evropy. Na severu Slované osídlili celé jižní pobřeží Baltského moře, na západě překročili Labe, Sálu a povodí horního Mohanu, jižněji pak Inn, vnikli hluboko do Alp a dostali se až na území

Dalmácie a severní Itálie. Postupně osídlili pobřeží Jadranu a Egejského moře včetně území dnešního Řecka a k němu patřících ostrovů. Slovanům na Peloponésu učinila konec až bitva u Patrasu v roce 805. Několik slovanských kmenů se tu však přesto udrželo až do příchodu Turků ve 14. století.

V průběhu této expanze můžeme také pozorovat posun jihovýchodní a východní hranice slovanského území. To dosahovalo při ústí Dněstru a Donu k břehům Černého moře a pokračovalo dále na území dnešního středního Ruska.

Proces této expanze Slovanů do západní Evropy směrem na Balkán je možné časově ohraničit dvěma stoletími, kdežto v případě šíření Slovanů na východ se de facto jedná o nepřetržitý proces, trvajícím po celý středověk i novověk. Také co se týče rozlohy nově získaného území, nelze východní Slovany srovnávat s ostatními. Postupem času se jim podařilo osídlit nejen východní část Evropy, ale také celou délku Asie.

To ovšem zapříčinilo postupný ústup někdejší jazykové jednoty a další vývoj jednotlivých slovanských skupin probíhal odlišně a to závisle na místních podmínkách. Došlo k jistému urychlení ve vývoji společnosti a kultury. Po zformování nejstarších slovanských kmenových pospolitostí, jakými byli například Antové a Sámova říše, se přibližně v 9. století důsledkem tohoto vývoje začaly vytvářet první slovanské státní útvary. Mezi ně patřily například Bulharsko, Velkomoravská říše a samozřejmě také Kyjevská Rus.

Etymologie pojmu „Slované“

Etymologie pojmenování Slovanů je dodnes nejasná. V dílech řeckých či latinských autorů se Slované často objevují pod různými názvy, jako například Sklavénoi, Stlavénoi, Sclaveni, Stlaveni nebo také Sklaboi, Stlaboi, Sclavi, Stlavi. V krátkém historickém zápisu Hérodota se můžeme setkat s pojmenováním Venédové, jakým označoval národ oráčů, obývajících vzdálené ruské stepi. Od tohoto okamžiku se znovu zmínky o Slovanech objevují až po několika stoletích. Krátkou poznámku o Slovanech zanechal Tacitus nebo také Caesar. Ale ani oni dva, ani Plinius a Ptolemaios však patrně netušili, k jakému etniku vlastně tito, podle nich barbaři patří. Nebylo to totiž pro ně nikterak podstatné, poněvadž žili velmi daleko od Říma.

Víra Slovanů

Slované, jakožto národ indoevropské linie, mají jisté společné znaky právě s dalšími národy stejné indoevropské linie, jako jsou například Řekové, Římané, Keltové, Germáni a Indové... Tento jev naznačují i některé základní pojmy, jako „div, diva, divý“ pro pojmenování přírodního ducha, jež odpovídá staroindickému výrazu „deva“, iránskému „div, daeva“, litevskému „dévas“, latinskému „divus, deus, dea“. Podobně je na tom i výraz „bůh, bog“, který odpovídá staroindickému pojmu „bhága“ a „iránskému бага, bag“, nebo arménskému „bagin“.

Pro jisté národy indoevropské skupiny bylo také příznačné, že největší úctu věnovaly bohu-hromovládci. Na tento fakt poukazuje i byzantský Prokopius Cézarejský, který ve svém díle „Válka s Góty napsal: *„Uznávají, že je jediný bůh, tvůrce blesku a všeho pán, i obětují mu skot i všeliká zvířata. O osudu nic nevědí a vůbec neuznávají, že by měl nějakou moc nad člověkem. Ale když jim hrozí smrt buď nemocí ztíženým, nebo do války chystajícím, slibují, vyvážnou-li, že ihned bohu oběť přinesou za své zachránění. Vyvážnuvše obětují, co přislíbili, a domnívají se, že si sjednali záchranu touto obětí. Ctí i řeky a nymfy a některé jiné demony. Všem obětují a při obětech věštby konají. ...Jejich Perun odpovídá řeckému Diovi, římskému Jupiterovi nebo germánskému Thorovi.“¹*

Ve srovnání s keltskými a germánskými národy se o počátcích Slovanů dochovalo jen opravdu malé množství podrobnějších informací a písemných dokladů. To však neznamená, že by byl jejich život a kultura duchovně chudší.

Jednou z příčin, proč neexistují téměř žádné zprávy o tomto početném národu, může být i fakt, že tyto krajiny, osídlené slovanskými kmeny, jsou poněkud stranou od tehdejších center civilizace a písennictví.

Jako další vysvětlení toho, z jakého důvodu postrádáme kvalitnější a konkrétnější materiály, zachycující život a vývoj slovanských národů, tkví v tom, že se začínaly objevovat v době, kdy křesťanská víra byla rozšířená po celé tehdy civilizované Evropě. Vznikla zde tedy jistá protichůdnost dvou zcela odlišných náboženských směrů, mezi nimiž neexistoval prostor pro vzájemné ústupky a kompromisy. Protože z v Evropě převažujícího křesťanství docházelo k určitým tendencím začlenit nebo dokonce pohltnout za co možná nejkratší dobu nejen Slovany, ale i další pohanské národy, do svého područí. A právě díky tomuto tlaku křesťanské víry můžeme na některých území Slovanů jen stěží hledat důkazy či snad jen náznaky, svědčící o existenci pohanství.

¹ Internetový zdroj: <http://pohanství.net/inde.php?menu=slovani>

Snad jen jediné stopy, směřující k tomuto kousku slovanské minulosti, lze nalézt pouze v ústní lidové slovesnosti. O něco lepší a především konkrétnější informace a materiály je možné nalézt o východní větvi Slovanů. Relativně nejvíce svědectví se dochovalo o pohanské víře u pobaltských a polabských národů. Jedná se však o dobová svědectví křesťanských autorů, které často ztrácejí na své hodnověrnosti a autentičnosti a mnohdy se také neshodují v časovém rozmezí. Oproti tomu takové národy, jakými byli Keltové a Germáni, se mohou pochlubit značně autentičtějšími, dochovanými zprávami, zachycujícími jejich kulturu. Je to zapříčiněné hlavně tím, že jejich autoři spadají do období antiky, tudíž tedy křesťanství nemohlo nikterak ovlivnit jejich tvorbu.

U Slovanů, o nichž antický svět až do 6. století prakticky žádné zprávy nepodává, byla tato situace značně složitější. Všechna vyprávění o slovanské duchovní kultuře zachycovala pouze ústní interpretace nebo se udržovala pomocí různých folklórních obyčejů a zvyklostí.

Ze všech dochovaných zpráv lze jen těžko odhalit tajemství, skrývající domněnky a myšlenky Slovanů například o stvoření světa, o významu pohanských bohů a jejich roli v životě Slovanů.

Co je však zcela patrné, je ta skutečnost, že Slované, a to ještě před svým rozdělením na jednotlivé větve, uctívali více bohů. Jednalo se tedy o polyteizmus, ve kterém byla evidentní jistá hierarchie. Jeden hlavní bůh dominoval ostatním bohům.

Forma kultu

Historie Slovanů je protkána nespočetným množstvím mýtů, legend, vyprávění, pohádek. Právě bohatá slovanská fantazie a představivost dala vzniknout nekonečnému množství bytostí živelných, osudových a démonických. Do své víry Slované dokázali začlenit všechny možné přírodní elementy, ale také prosté prvky z lidského života, které přispěly k formování neobyčejně bohatého bájesloví tohoto národa. Slované věřili, že všechny tyto bytosti a duchové se vyskytují ve všech přírodních úkazech, ve všech předmětech a na všech nejrůznějších místech a také, že jsou pevně spjaté s lidským životem, osudem a každodenním bytím. Právě takovým způsobem získaly podobu bytosti, vládnoucí řekám, pramenům, studánkám, stromům, horám, lesům, ale také zvířatům (medvěd, vlk, orel, kuň, kachna, ještěr, divočák) , hvězdám, nebo duchové řídící lásku, narození a smrt, hojnost, nebo snad štěstí v domě. Toto vše, o čem se nyní zmiňujeme, proběhlo v historii Slovanů daleko dříve před přijetím křesťanství.

S počátku se nejednalo přímo o uctívání konkrétních bohů. Šlo o čistě přírodní formu kultu, spojenou s uctíváním posvátných míst a živlů, ale také zvířat. V tomto případě mluvíme o uctívání nižšího božstva.

Kult zvířat

Slované ve zvířatech neviděli pouze němá stvoření, ale spatřovali v nich vyšší poslání, jež odráží tajemný svět duchů a lidských duší, jež si na sebe berou právě zvířecí podobu. Některé zvířecí druhy byly zasvěceny jednotlivým bohům či duchům. Kůň například představoval kult Svantovíta a Radegasta, kohout zase Svaroga a Chorse. Koně často Slované nazývali „batjuška“ (бацюшка) a jeho smrt byla velice oplakávána, jako by zemřel člen rodiny.

Největší úctu měl vedle koně i vůl a býk. V roli obětního zvířete se nejčastěji objevoval kohout, který měl zároveň i moc zahánět zlé duchy. Za ochránce domu se zase považoval, stejně jako je tomu dnes, pes. Za velmi uctívané domácí zvíře byl považován i had, který se usídlil v domě a chránil dům před zlými duchy. O některých zvířatech, jako je medvěd, labuť, kukačka, lasice nebo holub, se říkalo, že se do nich převtělili duše zemřelých a žijí svůj další život.

Naprosto negativně si stála například koza. Se zlými a negativními silami byla téměř na celém slovanském území spojena i kočka. Protivníkem těchto dvou zvířat byl právě kohout, který měl za úkol je plašit.

Když se na domě usídlily vlaštovky nebo čápi, znamenalo to přízeň duchů a mnozí je považovali za šťastné znamení. Byly tedy v domě vždy vítány a říkalo se, že dům ochraňují před požárem a bleskem.

Ani divoká zvířata se nevyhla mytologii Slovanů. Významnější úlohu hrál již tradičně medvěd, vlk a jelen.

Medvěd

Východní Slované medvěda považovali za člověka oděného do zvířecí kůže. Patrně z důvodu, že dokázal chodit po zadních nohou. Medvěd nadržel jen pomyslnou ochranou rukou nad zlými démony a duchy, ale pomáhal i léčit. Dokonce i jeho samotná kůže měla tu sílu, a proto sloužila i ženám v těhotenství.

Vlk

Vlk, na rozdíl od vlkodlaka spojovaného s temnými silami, byl všeobecně ctěn jako ochránce před démony a požírající dokonce zlé víly a čerty. Významnou roli hrál i v magii. Lidé si ho natolik vážili, že mu ani nezazlívali škody, jež napáchal v ovčích stádech.

Jelen

Četné kresby nalezené na nejrůznějších místech Evropy, dokazují značnou oblíbenost jelena. Kromě jeskyní ho často vyobrazovali především pak v pozdějších dobách na špercích a různých kultovních předmětech.

Kult Stromů a rostlin

Uctívání stromů patřilo neoddělitelně k pohanské víře starých Slovanů. Neznamená to však, že by uctívali všechny rostoucí stromy. Jejich úctu a pozornost si zasloužili je ty, o nichž se domnívali, že v nich sídlí nějaký démon či bůh. Ve většině případů se jednalo o stromy velice staré, zvláštních tvarů, tedy i různě pokroucené nebo vykotlané. Takové stromy byly posvátné a nesměly se kácet, jinak hrozila smrt nebo těžká nemoc. Často je také považovali za léčivé a přinášeli jim různé oběti.

Dub

Největší vážnosti se těšil dub, jakožto strom nejsilnější, imponující svou mohutností a tvrdostí dřeva a mající často opravdu zajímavé tvary. Dub byl všeobecně spojován s kultem Perunovým a Slované ho považovali za jeho zástupce. Svatý dub byl například uctíván na ostrově sv. Jiří na Dněpru a Rusové mu obětovali kohouty, slepice, chléb a maso. Uctívání dubu se na ruském území dochovalo až do 14. století. Na březích Dněpru a dolním toku Desny byly dokonce nalezeny dva staré dubové kmeny, na nichž byly připevněné kančí kly, patrně jako symbol jakýchsi magických praktik.

Lípa

S jistou úctou se Slované obraceli i k lípě, o které se tradovalo, že je její dřevo vhodné k odstraňování upírů a bytostí ze záhrobí, ale také, že do lípy nikdy neuhodí blesk.

Bříza

K dalším uctívaným stromům patřila i bříza, která se díky své rozšířenosti na území Ruska stala později jakýmsi národním symbolem. Břízu také jakožto strom, který se na jaře jako první začíná zelenat a pučet, považovali za znak životodárné síly. V ruských zaklínadlech se bříza často objevuje právě jako symbol stromu života a často je vyobrazena s kořeny obrácenými vzhůru. Jindy také sloužila ke vztyčování „májek“.

Osika

Ve slovanské mytologii najdeme i místo pro prokleté stromy, které v lidech vzbuzovaly negativní emoce. Jedním z takových stromů byla například osika, kterou si Slované spojovali s nižším světem, tedy se světem mrtvých. Vysvětlením, proč tomu tak bylo, je skutečnost, že osika zpravidla roste v nižších, pustých, bažinatých místech, která se kdysi považovala za útočiště zlých duchů. Husté, hladké, drobné lístky osiky se zatřesou při sebemenším větříku nebo jen slabém vánku a zvuk, který vydávají se podobá mihotavému, suchému šustění, z části až šramotu drobných kovových částíček. V souvislosti s tímto zvukem vzniklo i ruské přísloví: „одно проклятое дерево без ветра шумит“. S osikou je spjata ještě jedna, tentokrát křesťanská legenda, podle které se Jidáš oběsil právě na osice a od té doby byla osika považována za strom sebevrahů. Negativně se o osice vyjadřuje i I. S. Turgeněv ve svém díle *Lovcovy zápisky*:

„Я, признаюсь, не слишком люблю это дерево — осину — с ее бледно-лиловым стволом и серо-зеленой, металлической листвой, которую она вздымает как можно выше и дрожащим веером раскидывает на воздухе; не люблю я вечное качанье ее круглых неопрятных листьев, неловко прицепленных к длинным стебелькам“²

Ořech

Existují jisté domněnky i o roli ořechu v mytologii starých Slovanů. Sloužil prý často jako zpovědní strom. Lidé k němu poklekali, objímali ho rukama, káli se a prosili za odpuštění.

² Internetový zdroj: http://www.velib.com/book.php?avtor=t_870_1&book=4699_1_1

Jmelí

Zvláštní výsadu pak mělo jmelí jako ochranný a léčivý prostředek proti neplodnosti žen. Roubovalo se na ovocné stromy a zavěšovalo se kolem úlů, aby se včelstvo dobře rozmnožovalo. Často se trhalo i o oslavách zimního slunovratu, ale nesmělo se řezat, pouze lámat rukama přes plátno.

Kult rostlin

Co se týče ostatního rostlinstva, úctě Slovanů se těšily různé zmutované rostliny. Jako například zdvojené klasy obilí, jež se schovávaly na příští setí jako záruka dobré úrody. Dále také dvojité plody a čtyřlístky, které se do dnešní doby považují za symbol štěstí.

Zvláštní postavení měly různé kořeny podobající se lidským siluetám. Typickým příkladem takových kořenů je dozajista mandragora, ale také posed bělokvětý, jehož kořen, utržený mimo obydlí, namočený v mléce a usušený, plnil funkci domácího hospodářička. Také o rulíku zlomocném, omytém červeným vínem, se říkalo, že do domu přinese bohatství. Magickou silou byly podle Slovanů obdařeny i další, často jedovaté, byliny jako kopřiva, třezalka, máta, pelyněk, černobýl, hořec, kapradí, mák a také velice oblíbený byl česnek. Některé rostliny jako rosnatka okrouhlostá nebo matonoha měly dokonce afrodiziakální účinky.

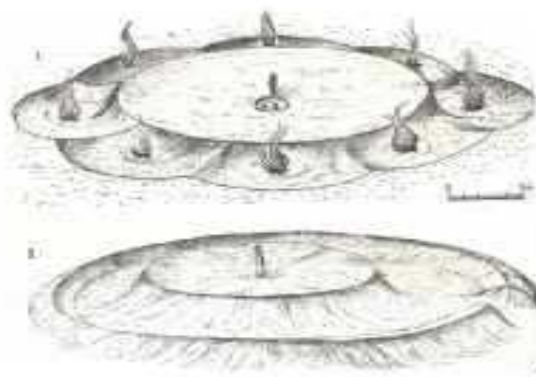
Kultovní místa

Přírodnímu náboženství starých Slovanů odpovídá kult pod širým nebem. O tomto faktu vypovídá, že Slované stavěli své svatyně a obětiště většinou na výšinách, u vodních pramenů, nápadných stromů nebo u kamenů.

Začaly se objevovat první svatyně, zasvěcené právě bytostem nižšího druhu. Nacházely se ve většině případů na vyvýšených místech nebo rovině obehnané příkopem. Z pravidla měly kruhovitý tvar a uprostřed tohoto kruhu byl umístěn sloup.

„Pozůstatky jakési pohanské svatyně byly objeveny někdy na počátku 70. let v Kyjevě nedaleko palácového dvorce. Mnohem zajímavější nález byl objeven v Novgorodě u vsi Peryně, kde vytéká řeka Volchov z Ilmeňského jezera. V. V. Sedov tam našel kruhovou

vyvýšeninu obtočenou příkopem, který na vnější straně přecházel do osmi obloukovitých výklenků. Vyvýšenina s plochým povrchem měřila v průměru 21 m, příkop 5 m a oblouky 7 m, takže celý kruhový objekt měl 35 m! Ve výklencích hořely ohně, po nichž zbyly silné vrstvy uhlíku z dubového dřeva. Uprostřed plošiny byla jáma o průměru 60 cm a 1 m hluboká, snad základ sloupu pro sochu boha. Poblíž byl další kruhový příkop, který nebylo možno prozkoumat ve vší úplnosti. Objekt zřejmě zanikl jednorázově a záměrně. Příkop, původně pokrytý drnem, byl zasypán žlutým pískem, sloup patrně vyvrácen a zbytky hranic rozházeny po okolí. Stará tradice spojuje Peryni s Perunovou svatyní a podle archeologických nálezů a podle svědectví o jednorázovém zničení se to zdá velmi pravděpodobné.“³

Ilustrace 2: Svatyně v Peryni u Novgorodu

Nejvíce archeologických objevů bylo nalezeno především na území pobaltských a polabských Slovanů. Právě v těchto krajích nestavěli pouze obětiště, ale i takzvaná hradiště. Ta zřejmě sloužila pro obyvatelstvo žijící v okolí. V prostorách takového hradiště se většinou nacházelo

Ilustrace 3: Pozůstatek hradiště na ostrově Rujana

několik kultovních míst, jako například obětiště, svatyně a prostory pro konání pohřebních hostin. Pozůstatky takovýchto staveb se zachovaly i v okolí města Zvenigorod.

Zdaleka nejvíce zbytků pohanských svatyní se dochovalo především na území polabských Slovanů. Charakteristickým příkladem slovanského náboženského života byl kult Svantovitův na německém ostrově Rujana (Rügen).

Mnohem častější a obecně rozšířenou formou kultovního místa bylo u Slovanů prosté obětiště pod širým nebem, které bylo plošně vyměřené většinou posvátným kruhem, v jehož středu stál idol (dřevěná socha boha nebo démona). Tento typ obětiště se nejčastěji objevuje u

³ Internetový zdroj: <http://www.dygon.cz/slovanska-doba-vira.php>

východních Slovanů, o čemž svědčí i výše uvedená zmínka o archeologických nalezištích u vsi Peryň u Novgorodu. Podobná, avšak poněkud skromnější kultovní místa, byla zjištěna také v oblasti smolenských Krivičů, v okolí měst Pskov a Pripjať.

Zdenek Váňa, autor několika publikací se slovanskou tematikou, zmiňuje i obětiště Chodoviči na břehu jezera Svjatoje v kraji Radimičů, což byl národ sídlící v západním Rusku na sever od Polanů. Na okraji osady z přelomu 10. a 11. století byl objeven kruh o průměru 7 m, vymezený žlábkem po palisádě, s jámou po idolu uprostřed. Na vnější straně palisády hořely obětní ohně ve čtyřech do kříže sestavených srpovitých jamách.

Obětiště trochu jiného typu pochází z 6.-7. století z Žitomirské oblasti na Ukrajině. Na břehu řeky Gnilopjať byla objevena plochá vyhloubenina křížovitého tvaru o rozloze 14 x 11 m, s viditelnými stopami po kůlech, ohni a s kameny.

Jiný druh představuje obětní místo z 8.-9. století našeho letopočtu nalezené u města Nižnij Vorgol na středním toku řeky Don. Toto obětiště zaujímalu plochu o průměru 12 m, opět s jámou po idolu uprostřed a s patrnými stopami po ohni v další jámě, kolem níž byly nalezeny střely a kosti koně.

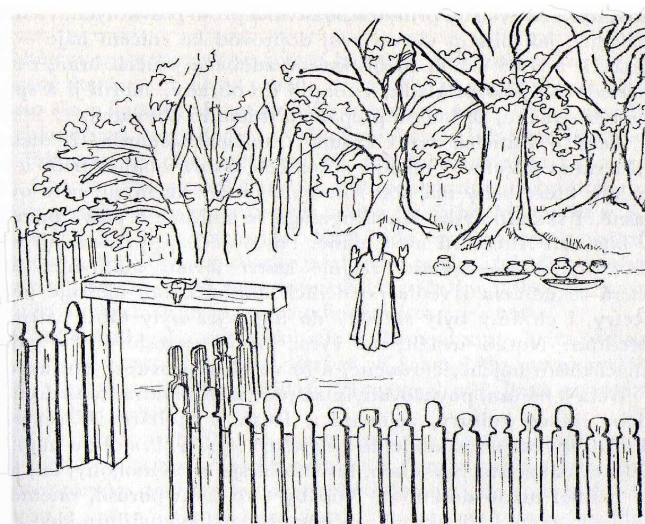
Kromě obětišť a svatýň poukazují historické a etnografické materiály na existenci dalšího druhu kultovního místa na území obývaném starými Slovany. Jedná se o takzvané „Posvátné háje“, jež byly nezbytnou součástí

přírodního náboženství Slovanů.

Takový háj představoval jakousi rezervaci, v níž se nesmělo nic lámat, trhat, lovit, dokonce ani padlé stromy nebylo dovoleno odstraňovat. Půdu, na níž háj stál, Slované považovali za léčivou. Nemocní tu zavěšovali kousky látek nebo část oděvů na větve, popřípadě pokládali mince pod stromy.

V každém takovém hájku se často nacházela studánka nebo pramen,

jejichž voda měla taktéž léčivou moc. Na těchto posvátných místech se později církve snažila zakládat kostely a kláštery. Byla to snaha co nejrychleji pohltnout pohanskou víru národa.

Ilustrace 4: Posvátný háj

Významnou roli v obětních rituálech často hráli i kameny. Ty se již odedávna používali k obětem. Svědčí o tom četné literární zmínky, dochované z období raného středověku.

Takové kameny měly často miskovitý tvar nebo se na jejich povrchu nacházely různé vyhloubeniny a důlky.

Pohanskou víru starých Slovanů lze jistými charakteristickými rysy odlišit od ostatních národů. Jedním takovým charakteristickým rysem je takzvaný „dualismus“. Staří Slované totiž byli přesvědčeni a věřili v existenci dvojího božstva nebo dvou proti sobě stojících nadpozemských mocí, dobré a zlé. Jako příklad můžeme uvést výraz pro dvě protichůdné mýtické bytosti, jakou je označení Černoboga a Běloboga (Чернобог и Белобог). Bělobog, jakožto bílý bůh dobra, byl často zobrazován jako starý, světle oblečený muž, korunovaný květinovým věncem, který v ruce držel zelenou ratolest. Slované mu přinášeli oběti, aby je uchránil před Černobogem, představitelem síly jemu opačné. Černoboga Slované obvykle vyobrazovali jako mladou přitažlivou tmavovlásku, zahalenou celou v černém. S takovou symbolikou se můžeme setkat i v křesťanství, kde tato bytost představovala ďábla.

Přestože některé slovanské kmeny znaly takzvané runové písmo není uctívání pohanských bohů na slovanském území písemně doloženo. Na rozdíl od posvátných knih a rozsáhlých eposů o pohanských bozích, které se dochovaly na území Řecka, Indie nebo Iránu, neexistují hmatatelné podklady, potvrzující přítomnost mýtů o slovanských pohanských bozích. Důkazy o existenci těchto mýtů a legend nám poskytuje především folklór a etnografie. Právě v ústní lidové slovesnosti se odráží hluboce zakořeněné mínění a víra venkovského obyvatelstva ve vzájemném propojení nadpřirozeného světa se světem reálným.

Obřady, svátky a slavnosti

Uctívání všech druhů božstev probíhalo formou oběti. V žádném případě se však zákonitě nemuselo jednat o krvavé oběti. Slované často bohům přinášeli nejrůznější plodiny. Někdy to byl olej, kterým zalévali zem. Takovým způsobem probíhalo například uctívání matky země. Jindy zase obětovali nejrůznější figurky zvířat, místo původních živých zvířat. Slované hledali u svých bohů podporu a všemožně se snažili si je naklonit a ovlivnit tak příznivě svůj osud. Často některé obřady a slavnosti probíhaly v závislosti na časovém nebo popřípadě ročním období. Významné postavení mělo v tomto ohledu Slunce, ztělesněné bohem Svarožicem, synem boha Svaroga. Putování Slunce po obloze určovalo rozložení čtyř základních slunečních svátků.

Zimní slunovrat (зимнее солнцестояние)

O zimním slunovratu Slované oslavovali příchod nového roku, pomyslné zrození boha Slunce. Je to pochopitelné už jen z toho důvodu, že postupné ubývání dne a tím zákonitě i světla, tepla a životní energie, představuje pomyslné stárnutí slunečního božstva a naopak přibývání dne, tedy období po zimním slunovratu vede k probuzení života v přírodě. Tomuto svátku se také říkalo koleda (коляда). Kromě toho staří Slované věřili, že o zimním slunovratu je svět lidí nejbliže podsvětí.

Modlitba Dažbogu

Dažbože, bože náš svatý přejasný,
prvorozený synu nebeského Svaroga!
My, vnuci tvoji Slované, jsme se dnes
sešli,
abychom tvůj veliký svátek uctili.

Dažbože, ty jsi naším mocným vládcem,
slunéčkem naším ve tmě zářícím,
vševidícím, vševědoucím.

Nechť nám hoří tvůj neuhasitelný oheň,
necht' tvá síla vstoupí v něj,
necht' nás ochraňuje za těchto
nebezpečných nocí.

Děkujeme tobě, Svarohu, nejvyšší bože,
že jsi dal sémě,

Děkujeme tobě, Mokoši, že se z tvého
lůna Božic zrodil.

Sláva tobě, Dažbože, necht' tvá síla skrze
slunko
napájí i naše životy!

Молитва Дажьбогу

Дажьбоже, боже нашъ святыи,
прѣясныи, сыну Сварога небесьскаего
прѣвѣнныи!

Мы, вьнуци твои Словѣне, дньсь есмь
ся събърали, да бимъ праздникъ твои
великыи почъстили.

Дажьбоже, ты еси крѣпкыи владыка
нашъ, слъньчько наше въ тьмѣ свѣтѣ,
всевидяе, всевѣдые.

Да горить намъ твои огонь неугасимъ,
да твоя сила вѣстѣпитъ въ нь,
да защититъ насъ отъ сея ноши
опасныя.

Дажьбоже, приими нашъ жрътвѣ
неголѣмъ,
да отьць твои, вѣчьныи Сварогъ, дасть

сѣмя, и да ся можеша утре ис чрѣва
матере Мокоши прѣродити.

Слава Дажьбогу! Слава Сварогу!
Слава Мокоши!⁴

⁴ Internetový zdroj: <http://rodnavira.cz/kracun/>

Dalším prvkem zimního slunovratu byl ovseň nebo také useň, jehož podstatou bylo obsypávání lidí zrním, což v době probouzejícího se života v přírodě mělo zajistit bohatou úrodu v následujícím roce.

Mluvíme-li o zimním slunovratu, nelze opomenout ani další jeho významnou část, kterou byla „koleda“. Její podstata spočívala v obcházení domů s písněmi a zaříkávadly, které obsahovaly prosbu k hospodáři o obdarování, neboť štědrost se považovala za záruku bohatství a úrody v následujícím roce.

V neposlední řadě k oslavám zimního slunovratu patřil maškarní průvod, jehož cílem bylo zastrašit zlé demony a duchy, přinášející nemoci a jiné pohromy, jako například sucho a špatnou úrodu.

Letní slunovrat (летнее солнцестояние)

Další významné místo v průběhu solárního roku zaujímala oslava letního slunovratu. Původním cílem bylo zajistit pomocí magie zdárný průběh léta, správné zrání, dostatek vláhy a tepla. Kromě toho Slované oslavovali nejdelší den „představující život, a nejkratší noc, tedy představitelku smrti. Při těchto slavnostech se často páliły ohně, přes které se skákalo, nebo probíhalo obřadní koupání. S letním slunovratem je spjatý i den Ivana Kupaly, který připadá na 7. července (24. června podle starého kalendáře). Původně se jednalo o pohanský rituál plodnosti. Při příležitosti tohoto svátku vznikla i pověra, která praví, že kdo tu noc najde kvetoucí kapradinu, stane se nesmírně bohatým.

Ilustrace 5: Slavnosti letního slunovratu

Jarní rovnodennost (весеннее равноденствие)

Oslavy jarní rovnodennosti se většinou nesly v duchu pomyslného zabíjení vegetačního démona a jeho cyklickou obměnu. Obřad probíhal většinou tak, že figura ze slámy byla nesena za zpěvu vesnicí a poté vhozena do řeky. Podstatou takového rituálu bylo takzvané vynášení personifikované smrti, kterou ztělesňovala náboženská bytost „Morana“ (někdy také Marena).

Podzimní rovnodennost (осеннее равноденствие)

Na podzim se u starých Slovanů konaly oslavy úrody a dokončení zemědělských prací. Oslavovala se sklizeň polních plodin, přičemž se bohům jako dík za jejich přízeň přinášely i oběti. Často tak za obět' padl kozel nebo kohout.

S příchodem podzimní rovnodennosti Slované slavily svátek nazývaný Radogošč (Радогощ nebo také „Таусень“). Podle této tradice se Bůh Stribog stal mužem, který za své celoroční putování po nebi nasbíral mnoho moudrosti. Zestárl a už zanedlouho bude muset odejít, aby se mohl opět zrodit v plné síle.

Masopust (Масленица)

Celý obřad masopustu je spjatý s loučením a vyprovázením zimy a vítáním jara. Původně je masopust pohanský svátek, který však doslova přežil všechny režimy a Rusové ho slaví do

dnešní doby a těší se veliké oblibě. V dobách ještě před přijetím křesťanství se masopust slavil sedm dní před příchodem jarní rovnodennosti. K tomuto svátku také neodmyslitelně patří tradiční ruská pochoutka lívanec (блинны).

I
Iustrace 6: Oslavy maslenice

Stavění májů (Вальпургиева ночь)

Vždy v květnu stavěli Slované doprostřed vesnice máje. Někdy je stavěli přímo před domy, v nichž žila dívka na vdávání. Máje se většinou dělala z břízy.

Kotojedica (комоедица)

Svátek, při kterém se probouzí medvěd, ztělesňující boha skotu Vesele. Dozvuky těchto oslav se dochovaly dodnes jako součást masopustu. Svátek probíhal tak, že hned zrána spěchali lidé do místního pohanského chrámu nebo na vyvýšené místo. Kolem tohoto místa a také na křižovatkách cest rozsykali zrní, aby je při oslavách nikdo nerušil.

Letnice

Na letnice se vyháněly čarodějnice práskáním biče. A tradičně se bohům přinášely oběti.

Postřižiny (Посризы)

Tento rituální obřad byl znám u mnoha kultur. Existuje několik různých teorií o vzniku tohoto rituálu. Někteří historici se domnívají, že se jedná o jakousi náhradu lidské oběti. To znamená, že místo lidského těla padla za oběť pouze jeho část, tedy vlasy. Tento zvyk byl u Slovanů prováděn kolem sedmého roku života a to pouze u chlapců. Do té doby, to jest od narození, chlapci nebyli stříháni.

V jiných případech se tento zvyk aplikoval při svatbě, a to jak u ženicha, tak u nevěsty. Toto stříhání jim mělo zajistit šťastné manželství.

Téměř u všech pohanských svátků starých Slovanů se můžeme povšimnout, že se téměř kryjí s křesťanskými svátky. Tento jev je způsoben tím, že v dobách, kdy na území Slovanů probíhal proces nahrazování pohanské víry křesťanstvím, často křesťanští misionáři stanovili ve stejná období původních pohanských svátků svátky křesťanské. Byl to tak způsob, jak nenásilně vytlačit pohanskou víru z podvědomí lidu. Není tedy náhoda, že na nejvýznamnější pohanské výše zmiňované svátky navázaly nejvýznamnější křesťanské svátky, jakými jsou Vánoce a Velikonoce.

Stvoření světa

„Na začátku bylo pouze moře a z něho vyrůstající dub a dva holuby. Jeden dobrý „bůh“ a druhý zlý. Dobrý poslal zlého na dno moře pro písek. Nejdříve se mu to nedařilo, ale nakonec ho vynesl a dobrý bůh z něho vytvořil úrodnou půdu. Zlý se snažil dobrého boha přelstít a trošku písku si ponechal v ústech, aby mohl také sám tvořit. Písek mu však začal v ústech růst, takže ho musel vykašlávat a vyplivovat. A takovým způsobem vznikly pustiny, hory, holé skály a bažiny. Naopak dobrý bůh tvoří pouze čisté roviny a úrodná pole.“⁵

Toto je jedna z možných variant o stvoření světa, které se šířili prostřednictvím ústní lidové slovesnosti na území osídleném slovanskými kmeny.

V tomto příběhu hraje hlavní roli dobrého boha a zároveň stvořitele Svarog. Z hlediska začlenění ho řadíme k původní skupině bohů, kteří postupem času ztratili svůj význam a funkci a byli nahrazeni jinými, mladšími.

⁵ Zdroj: Pitro, M. – Vokáč, P.: Bohové dávných Slovanů. Praha 2002, str. 12.

O pohledu Slovanů na stvoření světa se toho příliš neví. Dochovalo se nám jen velice málo útržkovitých informací, popisujících tyto představy. Jedním z mála zdrojů, ze kterých můžeme čerpat, je Povest vremennych let, která pochází z 11. století a jejímž autorem je kyjevský mnich Nestor.

Slovanské báje o stvoření světa známe především hlavně díky novověkému folklóru. Jsou zaznamenány ve velkém množství variant a kombinací, rozšířených hlavně u východních Slovanů, od Kavkazu a Černého moře až po severní Rusko, můžeme se s nimi setkat ale i na Balkánském poloostrově, na území Bulharska a Rumunska, a okrajově pronikly i k západním Slovanům.

Ve většině případů je stvoření světa popisováno formou mýtu. Vždy je vyobrazováno jako spor dvou mocných a zároveň proti sobě stojících sil dobra a zla, kde v roli dobra vystupuje Bůh a v roli zla tradičně Ďábel. Opět se tedy střetáváme s formou náboženského dualismu.

Výjimečně se pak v slovanských krajích šířily i jiné báje o stvoření světa, očividně cizího a také pozdějšího původu. K takovým bájím patří i představa kosmického vejce, které snesl boží kohout a ze kterého vyplynulo sedm velkých řek, které zúrodnily doposavad pustou půdu. Tato verze byla zaznamenána na území Slovinska a v některých oblastech Polska.

Kohout se ve slovanské mytologii vyskytuje i v roli obětního zvířete. Často tak uctívali boha nebeského ohně Svaroga. Kromě toho je kohout spojen i s kultem mrtvých, o čemž svědčí poměrně četné nálezy kostí kura nebo vejce v hrobech.

Na území Slovinska, Slovenska a Zakarpatské Ukrajiny se zachovaly i báje o vzniku světa z ohně. Dá se říci, že oheň, jako jeden z živlů, se u Slovanů těšil všeobecné úctě. Také v novodobém folklóru se setkáváme s jistou úctou k ohni, zvláště ve spojení s domácím krbem. V tomto případě se také jedná o pozůstatek pohanských zvyklostí, neboť v křesťanském pojetí byl oheň spojován s peklem. Podle představ slovanského národa Rusínů je vlastní nebe pokryté clonou oblohy, ohnivě podstaty, která se čas od času projevuje za bouře formou blesku.

Co se týče představ o podobě světa, Slované vyobrazovali zeměkouli různě. V několika ruských, polských a slovinských písních a pořekadlech se můžeme setkat například s představou zemské desky nesené na zádech obrovských ryb. Zemi považovali Slované za matku, jež se starala o všechny své děti, o tvory na ní žijící. Někteří vědečtí odborníci se domnívají, že matce zemi Slované říkali Živa nebo Živana (Жива, Живана).

Naši předci prý věřili, že se Země nachází přímo uprostřed vesmíru a je rozdělená na několik vrstev. Ve vrchní části Země se podle starých Slovanů rozkládal svět lidí, tedy živý svět, v nižší potom svět mrtvých. Říkalo se, že jestliže je ve světě lidí den, potom je ve světě mrtvých noc. Zemi prý obklopovalo 9 různých nebes. A každé z nich mělo svůj určitý význam. Jedno nebe bylo určené pro Slunce a hvězdy, druhé pro měsíc, další pro mraky a větry. Sedmé nebe Slované považovali za oblohu (твердь). Přirovnávali ho k průzračnému dnu nebeského oceánu. Věřili, že jsou v něm skryty zásoby živé vody a nevysychající pramen deště. Na jednotlivá nebe bylo podle Slovanů možné se dostat vyšplháním po takzvaném „stromu světů“

Ilustrace 7: Tzv. Mirovoje drevo

(Мировое древо), který spojoval svět mrtvých se světem živých a se všemi 9 nebesy. Dodnes se můžeme setkat s pozůstatky tohoto mýtu v pohádce „O kouzelné fazoli“. Strom světů si naši předci představovali jako obrovský, rozvětvený dub, který kromě žaludů rodí i semínka všech druhů stromů a keřů. A v místech kde koruna stromu protíná sedmé nebe, se podle mýtu nachází ostrov, na němž žijí původní zástupci zvířecí říše. Tento kouzelný ostrov nazývali Slované Irij nebo také Virij (Ирий, Вирий). Na základě tohoto pojmenování se někteří vědci domnívají, že odvozením od tohoto slova vzniklo slovo „ráj“ (рай).

O osmém a devátém nebi lze podle mýtů starých Slovanů říci, že tvořily pomyslnou střechu nad celým světem. A za nimi se nacházel už jen nekonečný vesmír.

Jak je již výše uvedeno, Slované považovali Zemi za matku všeho živého. „Matka Země“ (Мать Земля) zaujímala spolu s „Otcem Nebem“ (Отец Небо) přední místo v náboženském životě zemědělců a prostých rolníků. Ti se k ní modlili, jako ke své živitelce, uctívali jí a kromě toho v ní viděli pomocníci v nemocech, která jim poskytovala léčivé byliny.

Pozornosti Slovanů neunikla ani nebeská tělesa, plující jak denní, tak noční oblohou. Slunce symbolizovalo vševidoucí oko nebo zlatý vůz tažený spřežením bílých koní. Často představu slunce ztělesňovala bytost, ať už v ženské či mužské podobě, se zlatými vlasy nebo s ohnivými šípy paprsků. V lidových zvycích slunce symbolizovalo hořící kolo, které se pouštělo o letním slunovratu z kopce.

Měsíc, jakožto mladší bratr slunce, měl významnou roli v magii, věštění, ale také v lidovém léčitelství. Podle jedné polské pověry byl měsíc stvořen tak, že Ďábel ukradl Bohu kus slunce. Podle jiné pověry zase k měsíci putují duše zemřelých.

Z ostatních nebeských těles se největší úctě těšila Venuše, ať už jako Jitřenka nebo snad jako Večernice. V ruském folklóru ji ztělesňovala krásná dívka držící zlatou mísu, s hlavou pokrytou červeným hedvábím, sedící na zlatém trůně. Jindy si jí Slované představovali i jako mořskou pannu, milenku slunce nebo i měsíce. Věřili v její blahodárné působení v otázkách lásky, zdraví, ale i úrodnosti. O ranní rose se říkalo, že jsou to Venušiny slzy.

Ostatní hvězdy staří Slované považovali za děti slunce a měsíce. Kromě toho také věřili, že každý člověk na zemi má svou hvězdu. Proto počet hvězd na nebi odpovídá počtu lidí na zemi. Hvězdy jsou strážkyně člověka, na nichž závisí jeho osud. V okamžiku, kdy člověk zemře, jeho hvězda padá.

Stvoření člověka

S podobným dualistickým jevem, jako u stvoření světa, se můžeme setkat i u mýtů o stvoření člověka.

„Бог мылся в мовнице и, вспотев, отряся ветхом, и сверже с небеси на землю; и распряся сатана с Богом, кому в нем сотворить человека. И сотвори диавол человека, а Бог душу в он вложил; тем же аще умрет человек, в землю идет тело, а душа к Богу идет.“⁶

Z tohoto úryvku z „Povesti vremennych let“ je zřetelně poznat určitý prvek poukazující na pohanskou víru. Je jím antropomorfózní zobrazení Boha, který se myje v lázni a odpovídá tak představám pohanských bohů s jejich lidskými vlastnostmi a potřebami. Pozornost může upoutat i materiál, ze kterého je člověk stvořen: věchet – pocházející sice od Boha, který ho shazuje s nebe na zem, ale tělesnou podobu mu uděluje Ďábel a s ní i všechny možné tělesné slabosti, nemoci i smrt. Ale to, nad čím Ďábel nemá moc, je duše člověka, kterou mu vdechnul Bůh.

⁶

Internetový zdroj: http://referatiya.ru/referaty/show_referat.php?referat=16924

U východních Slovanů byly zaznamenány i jiné verze vyprávějící o stvoření člověka. Jedna z nich vypráví o tom, jak bůh nebo spíše démon plodnosti Rod tvoří člověka tím, že hází na zem hroudy, z nichž se rodí děti. Tato legenda de facto potvrzuje obecná přesvědčení, že člověk přichází na zem shůry, ale základním materiálem, z něhož je jeho tělo vytvořeno, je hlína země.

Jistou podobnost můžeme nalézt i ve středověkých ruských apokryfech, kde se píše o tom, že lidské tělo pochází ze země, kosti z kamenů, krev z moře, oči ze slunce, vlasy z trávy, rozum z oblak, mysl z rychlosti andělů a duše z větru a ducha božího.

Víra v posmrtný život

Archeologické vykopávky, objevené na území osídlených Slovanů, nám napomáhají odhalit jejich náboženské představy o posmrtném životě.

Díky těmto archeologickým nálezům víme, že zpočátku Slované pálili těla mrtvých a do hrobů nekládali žádné předměty, což poukazuje na to, že patrně v posmrtný život nevěřili. Postupem času však Slované, pravděpodobně vlivem křesťanství nebo jiných náboženství, přešli k pohřbívání nespálených těl. Jednalo se o takzvané „kostrové pohřbívání“, kdy vkládali zemřelému do hrobu milodary, které mu měly pomoci právě v posmrtném životě a zároveň měly za úkol zdůrazňovat jeho společenské postavení. Zejména v době, kdy se společnost rozdělovala na jednotlivé třídy, nabývala tato tradice na svém významu. S pohřbem nespáleného těla se u Slovanů rozšířil strach před návratem mrtvého, který se mohl proměnit v upíra a škodit tak živým. Vymýšleli nejrůznější způsoby, jak něčemu takovému předejít. Důkaz takových praktik potvrzují i archeologické nálezy objevené na jednotlivých pohřebištích. Některé z nich jsou například obracení těla tváří k zemi, oddělování hlavy od těla a následné pokládání k nohám nebo mezi ně, nebo také zatěžkáním těla kamením. Na obranu proti těmto temným bytostem mělo sloužit zatlukání kolíku nebo hřebu do srdce mrtvého, jindy zase spoutání zesnulého, někdy snad i uložení těla ve skrčené poloze na boku. V některých hrobech byly nalezeny stopy po symbolicky zapálené hranice. Strach před těmito bytostmi ze záhrobí a ochranné praktiky se zachovaly dlouho do středověku i do novověku.

V ruské mytologii a hlavně v podvědomí starých Slovanů hrály pojmy smrt a posmrtný život nebo výraz „onen svět“ významnou roli. Dá se i říci, že smrti věnovali větší pozornost než narození. Věřili totiž, že smrtí podle předkřesťanských představ život nekončil. Duše člověka putovala po fyzické smrti do jiné mnohem klidnější sféry. Někteří historikové a kronikáři, jakým byl například Thietmar Merseburský, se domnívali, že některé slovanské kmeny věřili v reinkarnaci, tedy že v příštím životě má lidská duše jinou povinnost než v životě

současném.

Představy Slovanů o podobě duše jsou velice rozmanité. Představovali si ji jako stín, který může i mluvit, pohybovat se, zanechávat po sobě stopy rukou a nohou, a dokonce i jíst a pít. Často se i objevovala ve zvířecí podobě, především ptačí. Holubice představovala dobrou duši a havran byl zase obrazem duše zlé. Slované věřili, že v podobě ptáka sestupuje do lůna matky i v okamžiku početí duše dítěte.

Během života člověka, je duše ukryta u srdce v hrudi a při úmrtí opouští dům oknem. Proto vždy po skonání člena rodiny pozůstalí nechávali otevřené okno, aby duše mohla odejít. Na území Běloruska dokonce vytvářeli ve stěnách obydlí otvor, kterému říkaly dušnik (душник). Ke zvláštním opatření ale docházelo v případě, že zemřel nějaký kouzelník nebo čaroděj. V tom případě se musel nechat otvor vytvořit přímo ve stropě, aby duše mohla stoupat kolmo vzhůru. Po oddělení od fyzické schránky člověka zůstává duše v jeho blízkosti po různě dlouhou dobu. Z toho důvodu se v domě nechávala nepřetržitě hořet svíce, připravovala se postel a nechávala se jí voda a pití. Podle ruských žalozpěvů, ve kterých se zachovaly prvky starých představ, zůstane duše po smrti buď na místě, kde předtím žila, nebo se spojuje s přírodou, s lesem, s vodami, horami a také někdy putuje až do vesmíru, na měsíc.

Nejen duše, ale i smrt měla v dávných dobách Slovanů svůj vlastní obraz. Ztělesňovala ji obvykle bíle oděná žena, mladá, někdy i stařenka, s kosou, srpem nebo jen ratolestí v ruce, jejíž dotyk uspává navěky. Žije pod zemí, v prostém příbytku, v němž plápolají svíce určující délku života jednotlivých lidí.

Za velice důležité považovali Slované i způsob, jakým člověk zemřel. Rozlišovaly smrt „vlastní a nevlastní“.

Vlastní smrt

Pod pojmem vlastní smrt, nebo-li přirozená smrt, se rozumí smrt, která potkala člověka na sklonku života, kdy je zestárlý a to v době, který stanoví Bůh. Duše opustí tělo, aby se setkala se stvořitelem a vyslechla si konečný verdikt. Poté nanedlouho zůstane v nebi či pekle, kde o jejím dalším osudu rozhodnou modlitby žijících.

Lidé žijící na venkově věřili, že tělo zemřelého je ještě před pohřbením schopné vnímat vnější okolí. Z tohoto důvodu by se nemělo nikterak rozrušovat. To znamená ani žalozpěvy, nevhodným chování nebo snad nadměrnými projevy zármutku, protože by se tak mohl nebožtík probudit. Dle slov pohřební elegie je slza „schopná prostoupit matkou zemí, kde

najde víko matčiny nové rakve, dotkne se jejího srdce a matka uslyší své milované dítě“⁷.

Podle vyprávění a příběhů z bylin o mrtvých probuzení zemřelého hrozilo i v případě, že byla porušena některá pravidla takzvané pohřební etikety. Například v případě, že zemřelého oblékli do špinavého oděvu, nebo když dívku pohřbili ve střevících s vysokým podpatkem.

Nevlastní smrt

Pomyslnou druhou kategorií smrti tvořila takzvaná nevlastní smrt. Takového osudu se lidé velice obávali. Byla to taková smrt, která přišla příliš brzy, násilně nebo vlastní rukou. Do této skupiny se by se tedy dalo zařadit všechny sebevrahy, oběti násilných činů, ale i nemocí, dále také ty, které potkala nešťastná náhoda. Slované věřili, že pokud někoho postihne nevlastní smrt, bude muset jeho duše zůstat na zemi po dobu, po kterou by jeho život trval až do skonání přirozenou smrtí. Prostý lid tyto zbloudilé duše nazýval „mertvjaki“ nebo také „založnyje“ (мертвяки, заложные).

S nevlastní smrtí je spojena i s jiným, celkem pro tu dobu neobvyklým, způsobem pohřbívání. Jednalo se o prosté vhození těla zemřelého do vykopané jámy nebo se jen tak ponechalo na zemi a pouze se přikrylo větvemi či kamením. Prostí lidé měly hrůzu z této smrti. Říkalo se, že posvátná půda jejich tělo nepřijme. Často se tak i v bylinách objevují zmínky o rakvích, trčících ze země navzdory opakovanému pohřbu.

Mezi venkovany se také tradovalo, že zemřelí, které potkala nevlastní smrt, mají neblahý vliv na úrodu, že přináší suché počasí nebo silné krupobití. Naopak ti, kteří zemřeli přirozenou smrtí, měli podle těchto vyprávění blahodárný účinek. Dokonce, když vanul slabý vánek, říkávali rolníci: „To vzdychají naši předci“.

Navzdory negativním pověrám spjatým s nevlastní smrtí nebylo pravidlem, že všichni „založnyje“ byli zlomyslní. Někteří z nich se stále navraceli z toho důvodu, že byli jistým způsobem svázaní a propojení s někým s pozůstalých. Například pokud zemřel jeden z milenců, nebo z přátel, kteří si něco slíbili a nestačili to vyplnit.

Za nejtěžší hříšníky se považovali sebevrazi, ale také čarodějové, kteří prý uzavírali smlouvu s Dáblem, že po smrti patří jejich duše peklu a to je již nikdy nenavrátil. Právě těchto „navrátilců“ se prostý slovanský lid nejvíce obával. Říkalo se o nich, že jejich duše musí svádět boj s démony, které nechtějí opustit tělo nebožtíka. Aby se zabránilo znovuprobuzení, často se tělo polévalo vařící vodou, někdy se dokonce přeřezávaly Achillovy šlachy a do

⁷ Zdroj: Warnerová, E.: Ruské mýty. Praha 2006, str. 46.

srdce vrážel osikový kůl.

Slované též velice striktně dodržovali přání umírajících. Svědčí o tom například i příběh „O kacírském manželovi a zbojnicích“ zaznamenaný na vesnici u Archandělska na řece Pečore z počátku 20. století, který zanechal své ženě instrukce, aby po tři dny po jeho smrti okušovala jeho tělo kadidlem. Třetí den však žena na slib zapoměla a její manžel se probudil, snědl dceru ležící v kolébce a potom vytrhl matce z náruče i syna. Ženu a její poslední dítě spasil v poslední chvíli svatý Jegorij. S jehož jménem se často můžeme setkat v různých zaklínadlech, které sloužily na ochranu před čarodějnictvím a uhranutím. V bylinách se často můžeme setkat s těmito „navrátilci“, kteří jsou hladoví a shánějí potravu a to v podobě lidského masa. V jedné takové se vypráví o rolníkovi, který při západu slunce nabídne u hřbitova jednomu pocestnému, že ho svezde do vesnice, tam se pak cizinec snaží dostat do několika domů. Ty jsou však chráněny znamením kříže a nedostane se tak do nich. Ale jeden dům zůstal nechráněn. Podaří se mu tam vstoupit a ukojí svůj hlad tím, že zabije starce a chlapce, kteří tento dům obývají.

Onen svět

Již je nám známo, že Slované věřili v posmrtný život a připravovali se na tuto další pouť lidské duše poměrně pečlivě. To, co jsme však zatím nezmínili, je místo, kde posmrtný život pokračoval. Jak toto místo vypadalo v představách starých Slovanů?

Území, osídlené slovanskými národy, zaujímaloby obrovské teritorium a tak je prakticky nemožné, aby všichni Slované měly jednotnou představu o takzvaném „onom světě“. Díky ústní lidové slovesnosti nacházíme různé pozůstatky po tomto jevu, ať už ve formě vyprávění nebo skázek. Jednoduše je tato představa cesty na onen svět vyobrazena v mnoha folklórních žánrech.

Jak bylo již výše zmíněno, lidé, především žijící na venkově, se jistým způsobem připravovali na posmrtný život. Důkazem toho je pokládání nejrůznějších předmětů do hrobu zemřelého. Rakev nazývali „domovina“ (домовина), neboli nová obytná místnost bez oken a dveří. Dokonce ještě ve 20. století ukládali do rakve kromě jídla a pití i oblíbené věci jako například dýmku, nebo kapesník, ale také předměty charakteristické pro zaměstnání či řemeslo, které za svého života zemřelý vykonával. V hrobech žen tak bylo často nalezeno pletací náčiní, u mužských hrobů zase například sekera nebo meč či přilbice. Některé tyto praktiky můžeme zaznamenat i v současnosti, v dnešní moderní době. Někteří pozůstalí pokládají na hroby svých blízkých sladkosti, láhev vodky nebo také peníze, které by měly mrtvému sloužit při

převozu přes ohnivou řeku, která tvoří pomyslnou hranici mezi světem živých a mrtvých.

Typický pro východoslovanská pohřebiště byl trochu jiný druh „domovin“, které pocházejí ze 6. - 7. století našeho letopočtu. Jednalo se o podzemní kobky. Zmínku o takové kobce můžeme nalézt i v bylině „О Михайло Потыке“.

„Michail se domluví se svou ženou čarodějnici na tom, že pokud jeden z nich zemře, ten druhý ho bude následovat do hrobu. Když jeho žena Marja bílá labuť umírá, nechá si Michail vyrobit domovinu v takových rozměrech, aby se v ní dalo vzpřímeně stát, pohodlně ležet i sedět. Vezme si sebou zásobu chleba a vody, také svíčky a kadidlo na tři měsíce.“⁸

Jisté pozůstatky těchto staveb je možné vidět v dřevěných domovinách, které však nejsou pod zemí, nýbrž nad zemí. Některé z nich se dokonce používaly ještě ve 20. století. Svou formou vypadaly jako malé domky se střechou a oknem, kterým se mohla duše libovolně pohybovat a kterým se také podávalo jídlo pro mrtvé.

S pojmem onen svět se můžeme setkat i v nejrůznějších pohádkách. Stojí však za zmínku, že právě v pohádkách není onen svět vyobrazen jako místo, kam putují duše zemřelých, nýbrž jako místo přízračných bytostí, které dohlíží na dosud žijící lidi.

V ději mnoha pohádek je cesta na onen svět vyobrazena „přes třikrát devět zemí, do třikrát desátého království“, kdesi za hranicemi našeho světa. Na tuto cestu se hrdina často vydává za účelem získání nějakého kouzelného předmětu. Není třeba hluboko pátrat v paměti. Vzpomeňme si na takové pojmy z pohádek jako je živá a mrtvá voda, zlaté jablko nebo snad pták ohnivák. V pohádkách se mnohdy setkáváme i s cestou v opačném směru, tedy příchod bytosti z onoho světa do světa živých. V tomto případě se jedná o tragické následky, kdy například drak přiletí a chce si odnést lidskou oběť, většinou v podobě osoby, která se nachází v blízkém vztahu s hlavním hrdinou. Jednou je to jeho milá, jindy zase jeho matka či sestra. Ve většině případů si draci za oběti vybírají právě ženy, nejčastěji mladé panny.

Ne vždy lze cestu, kterou pohádkový hrdina musí absolvovat za jakýmkoliv účelem, srovnávat s cestou na onen svět. Sice se prakticky vždy jedná o jiný svět, než je svět lidí, ale často bývá nazýván světem či zemí kouzel, do kterých hrdinu provázejí nejrůznější pomocníci, ať už v podobě anděla strážného, baby Jagy, stříbrného ptáka, vánku, nebo snad míčku, který se před ním kutálí, dokud ho nedovede k cíli. Pohádky tohoto typu zpravidla končí šťastně, hrdina úspěšně splní svůj úkol, nebo se mu podaří zachránit svou nevěstu z

⁸ Zdroj: Warnerová, E.: Ruské mýty. Praha 2006, str. 50.

dračích spárů.

Obřady na počest mrtvých

Do dnešní doby se na většině území slovanských národů dochovaly stopy svátků, konané na počest zesnulých.

Vždy prvního března za úsvitu nosili Slované oběti nebo dary na hroby zesnulých. Tento den nazývali „Навий день“ a byl zasvěcen bohyni Moreně (Морена). Všeobecně se těmto obřadům, kdy se vzpomínalo na mrtvé, říkalo tryzna (тризна). Při této příležitosti se obvykle pořádala hostina právě na počest nebožtíka. Na hrob pozůstalí přinášeli placky, pirohy, malovaná vajíčka, víno a vzpomínali na zesnulého. V průběhu celého rituálu ženy nebo dívky naříkaly. Jednalo se o tzv. „плачь по покойнику“. Nešlo však o hysterický pláč, nýbrž o jistou formu zpěvu, při které ten kdo zpívá, vyjadřuje svůj upřímný stesk a lítost nad ztrátou blízkého člověka.

Pohanští bohové starých Slovanů

Slovanský kult je, stejně jako převážná většina starších indoevropských náboženství, polyteistický s mnoha božstvy, nosícími antropomorfní charakter. V čele panteonu zpravidla stojí vždy jeden nejmocnější bůh. Nelze ale říci, že pro všechny slovanské národy existoval pouze jeden jediný společný hlavní bůh. Jednotlivé slovanské národy uctívaly různé hlavní bohy a to v závislosti na místních podmínkách. Jména bohů jsou nám známi až z doby, kdy jednotlivé skupiny slovanských národů žily již samostatným životem, často bez vzájemného kontaktu, je tedy pochopitelné, že tak došlo k značným odchylkám ve vnímání božstev. Jedná se však o přirozený proces, který se objevuje u všech starověkých kultur. Často se tak můžeme setkat s jevem, kdy starší bohové ustupují bohům mladší, nebo alespoň dostávají jiná jména.

Vzhledem k tomu, že k těmto procesům došlo v době, kdy Slované neměli vlastní písemnictví, nezbyvá všem historikům, než pokoušet se o rekonstrukci původního slovanského panteonu jen pomocí nepřímých důkazů a náznaků.

Historikové předpokládají, že Slované rozlišovali jakousi hlavní skupinu bohů, do které patřil Svarog jakožto stvořitel, jeho syn Svarožic-Dažbog, bůh hromu a blesku Perun a v neposlední řadě i bůh skotu a úrody Veles.

O těchto hlavních bozích nacházíme zmínky na celém slovanském území. Můžeme je tak pokládat za všeslovanské bohy. Vedle nich však lidé v jednotlivých oblastech uctívali i další bohy. A vzhledem k tomu, že tato práce nese název „O ruské mytologii“, je přirozené, že pohled zájmu se bude upírat právě směrem východním, zaměříme se tudíž na pohanské bohy, uctívané na území východních Slovanů, tedy i na ruském území.

Z písemných dokladů a archeologických nálezů můžeme Slovanské bohy pokládat za bytosti, které se nežení, nemilují se vzájemně, ani se nenávidí a nesoupeří spolu. Zdá se, že stojí vedle sebe zdánlivě strnule, jako hvězdy na nebi, jako přírodní síly nebo bytosti, jejichž pohledy jsou obráceny na lidský svět. Jedinou výjimkou tohoto tvrzení je vztah boha-stvořitele Svaroga a jeho syna a zároveň následovníka Svarožice-Dažboga.

Slovanský panteon

Svarog (Сварог)

Svarog je považován za hlavního slovanského boha, stvořeného z dechu nejvyššího Roda. Slované si tohoto boha představovali různě. Některé představy ho popisují jako staršího, avšak zdatného muže se zlatým vousem a zářící ohnivou postavou.

Jeho jméno lze patrně odvodit od indoevropského slova „svar“, což znamená světlo a „svarga“ znamenající nebe. Přímé svědectví o Svarogovi zachovaly pouze staré ruské rukopisy.

Staroslovanský bůh, patron „nebeského ohně“. Svarog zosobňoval nebeské světlo a teplo a byl považován za stvořitele světa, který po jeho dokončení unaven ustoupil do pozadí a setrval v nečinnosti. Na jaře nechával tát ledy a později zelenat a zrát obilná pole.

V Ipatijevském rukopise je dokonce uvedeno, že ustanovil zákon o monogamii. V některých pramenech se dokonce můžeme setkat s přirovnáním Svaroga k Bohu Otcovi, nebo také s označením Bůh – kovář. Podle některých mytologických záznamů Svarogovi vypadly na nebi kleště a od těch dob lidé na zemi kují zbraně. Právě Svarog patřil k nejstarší generaci slovanských bohů.

Ilustrace 8: Bůh Svarog

Svarogovo jméno je uvedeno i v poznámkách ke slovanskému překladu byzantské kroniky Ioanna Malaly z 6. století. Přepisy této kroniky se zachovaly i na Rusi, kde se staly součástí Nestorovi Povesti vremennych let. Tyto poznámky pojednávají o řeckých bozích uctívaných v Egyptě, avšak jméno hlavního boha Hefaista je přeloženo slovem Svarog a jméno Hélios zase slovem Dažbog.

Text praví: "Po smrti Hefaista, kterého také Svarogem nazývají, panoval Egyptanům syn jeho Slunce (Helios), kterého nazývají také Dažьbogъ ... Slunce pak car, syn Svaroga, jenž je Dažьbogъ, byl muž silný ... nechtěl porušit zákon otce svého Svaroga ... Jak říkal básník Homér o něm, že Dažьbogъ obvinil Afroditu z cizoložství s Aresem ... Po smrti Dažьboga, syna Svaroga, panoval Egyptanům Sosis." Dále: "ustanovil ženám zákon vdávat se pouze za

jednoho muže a být zdrženlivé vůči jiným mužům a ty, které by tento manželský svazek porušily, přikázal potrestat. Proto byl nazván bohem Svarogem. Neboť předtím ženy žily smilně s jakýmikoli muži, kteří se jim líbili, a byly jako dobytek ve svém smilstvu. Když se dítě narodilo, které ženě bylo milé, řekla: 'To je tvé dítě'; on pak uspořádal slavnost a uznal ho za své. Feosta (tj. Hefaistos) ale zrušil tento zákon a přikázal, aby jeden muž měl jednu ženu a žena si směla vzít pouze jednoho muže; a kdo by tento zákon porušil, ten musel být vržen do ohnivé pece. Proto byl nazván Svarogem a byl uctíván Egypťany." Kronika také říká, že Egypťanům panoval "Feosta, jehož nazvali Egypťané Svarogem. V čase vlády Feosty v Egyptě spadly kleště z nebe a začaly se kout zbraně, neboť se dříve bojovalo s kyji a kameny."⁹

Z výše uvedeného úryvku je patrné, že autor nevypráví o slovanském bohu, nýbrž o řeckém. Můžeme však nalézt jisté strukturní podobnosti mezi těmito bohy, které patrně motivovaly překladatele, aby nahrazením jména řeckého boha slovanským přiblížil Hefaista slovanskému národu. Větu z textu: „Slunce pak car, syn Svaroga, jenž je Dažьbogь...“, můžeme zcela považovat za čistě slovanský prvek. Společný rys těchto dvou bohů lze vidět v ohni jakožto v jednom z jejich hlavních atributů. Dále pak zřejmost, že oba tito bohové byli považováni za patrony kovářů. Otazníkem však je Svarogův zákon o monogamii, který s řeckým Hefaistem spojit nelze. Tato skutečnost tak poukazuje na vliv jiných antických, možná i křesťanských zdrojů.

Svarog bývá často pokládán za slovanského praboha, tedy otce všech nebeských a světelných bohů. Že představa nebeského „praboha“ nebyla Slovanům cizí, dokládá i kronikář Helmold, autor Slované kroniky, ve které se píše: „*Majíce různotvaré bytosti bohů, jimž pole, lesy, žaly i rozkoše přidělují, uznávají, že jeden bůh na nebesích ostatním vládne, a jsa velmi mocný, toliko o nebeské věci pečuje, ostatní pak bohové, majíce přiděleny jiné úkoly, poslouchají ho. Z krve jeho prý pošli, a každý z nich tím je vznešenější, čím bližší je onomu bohu bohů.*“¹⁰ Ačkoliv zde není uvedeno jméno tohoto „praboha“, je zde zřejmá podoba k bohu Svarogovi.

⁹ Zdroj: Pitro, M. - Vokáč, P.: Bohové dávných Slovanů. Praha 2002, str. 16

¹⁰ Internetový zdroj: <http://slovane.cz/view.php?navezclanku=svarog-podrobneji&cislocclanku=2006011701>

Svarožic-Dažbog (Сварожич-Дажьбог)

Jak již jeho jméno naznačuje, jednalo se o syna a zároveň následníka boha Svaroga. Patřil spolu s dalšími k mladší generaci bohů. Lidé se Dažboga obávali, neboť měl moc nad smrtí. Zároveň však lidem dával světlo, teplo, životní sílu a potomstvo.

Některé báje Dažboga popisují jako bytost, která má místo hlavy kouli, která se stále nepravidelně otáčí, aby mohla všude a naráz vidět, slyšet a také kdykoliv třeba i do toho nejzapadlejšího koutku světa promluvit. Projíždí se po obloze ve svém slunečním kočáru, taženém zlatohřívým vraníkem.

Jeho jméno je doloženo nejen na území východních Slovanů v ruských traktátech pocházejících z 11.-12. století, ve kterých se píše o úctě k ohni nazývanému Svarožič, ale také na západě, konkrétněji u polabských Slovanů. Thietmar z Merseburgu se například zmiňuje o jeho svatyni v Retře. Na jednotlivých územích starých Slovanů se můžeme setkat s odlišným jmény, označujícími tohoto boha. U polabských Slovanů se častěji vyskytuje jako Svarožic, kdežto u východních spíše jako Dažbog a u jižních jako Dajbog nebo Dabog.

Ilustrace 9: Bůh Svarožic-Dažbog, syn Svaroga

Jméno Dažbog se jeví jako odvozenina z rozkazovacího způsobu dažd (tedy daj) a bog (tedy bůh).

Zmínky o tomto bohu-synovi je možné již tradičně nalézt v Povesti vremennych let, kde se píše o tom, jak kníže Vladimír zavedl jeho kult v Kyjevě, kde byla postavena jeho dřevěná socha zdobená drahými kovy. Ve „Slově o pluku Igorově“ je zase kníže Oleg a s ním všechen ruský lid nazýváni „vnučky Dažbogovými“.

Existují domněnky o tom, že polabský Svarožic byl později nahrazen, nebo popřípadě přejmenován na Radegasta. Někteří historikové si tuto skutečnost odvozují od kultovního místa, respektive od Svarožicovy svatyně, kterou Thietmar z Merseburgu nazývá Riedigost.

Perun (Перун)

K nejvýznamnějším bohům slovanského panteonu patřil dozajista i Perun, bůh hromu a bouřky ochránce před zlem a symbol spravedlnosti. V době slovanské expanze získal také funkci boha války. Podle starých bájí a pověstí žije Perun v syrovém koutě severu, na půlnoční straně. Ze stromů mu byl zasvěcen dub. V Perunově svatyni v Novgorodě plál oheň z dubového dřeva, jenž nikdy nesměl vyhasnout, protože tímto ohněm živil svou sílu. Perunovým atributem byla sekera, symbolizující blesk, kterým vládl. Letící sekera po obloze symbolizovala blesk. Podle jiných vyprávění má Perun hroznou tvář, kterou ještě nikdo nepopsal, neboť při pohledu na ni strachy zemřel. Stejně jako dažbog i Perun jezdil po obloze v kočáru taženém

Ilustrace 10: Bůh Perun

koňmi. Podle ruských mýtů byly Perunovi obětovány dokonce i lidské oběti, které byly údajně vybírány losem. Stejně jako i jiným indoevropským bohům bouře byl i Perunovi zasvěcen čtvrtek. Svědčí o tom polabského označení „peründan“, nebo také „přendán“, což je obdoba německého „Donnerstag“, nebo anglického „Thursday“ (Thóruv den).

Jméno „Perun“ je utvořeno pomocí kořene „per“ od slovesa práti, bít, tlouci a koncovky -un, která má zesilující funkci. Doslovný překlad by tedy zněl: „ten kdo silně bije.“

Největší množství pramenů zmiňujících Peruna se váže ke Kyjevské Rusi. Kdy při uzavírání smluv z Byzancí se často přísahal při Perunovi. V roce 980 nechal kníže Vladimír postavit v Kyjevě Perunovu dřevěnou sochu se stříbrnou hlavou a zlatými vousy. Další jeho socha byla vystavěna i na kraji Novgorodu. Jistá pověst pak popisuje, jak po přijetí křesťanství, byl tento idol svržen do řeky Dněpr.

Jakmile do Kyjeva Vladimír přišel, poručil: „ modly vyvrátiti, některé rozsekati a jiné v oheň uvrhnouti.“ Peruna pak poručil přivázati koni k chvostu a vléci s Hory po Bořičevu na potok, a dvanácte mužů ustanovil, aby jej bili proutím, a to ne proto, jakoby dřevo cítilo, ale na potupu běsu, jenž oklamával podobou lidí, aby odplatu dostal od lidí. „Veliký jsi, Hospodine! Divní skutkové tvoji: včera ctěn od lidí, a dnes potupen.“ Když pak jej vlekli po potoku k Dněpru, plakali proň nevěrní lidé, neb ještě nebyli přijali svatého křtu. A přivlekvše, vhodili

jej do Dněpru. I ustanovil Vladimír některá řka: „Přistane-li kde, vy odstrkujte jej od břehu, dokud neprojde skrze prahy; a potom jeho zanechte.“ A oni ten rozkaz vykonali. Prošel skrze prahy a vítr vyvrhl jej na písčinu a odtud nazvána jest písčina Perunova. A potom Vladimír poslal po všem městě, řka: „Neobrátí-li se kdo zejtra na víru křesťanskou, budiž bohatý, nebo chudý, nuzný nebo služebný, bude mi nepřítelem.“¹¹

Veles (Велес)

Skupinu všeslovanských bohů uzavírá bůh stád Veles, někdy také Volos. Velesovi patrně podléhala i úroda, jak naznačují některé jihoruské zvyky při žních, například zavínování brady Velesovi z klasů obilí. Často byl považován i za ochránce vlastnictví a tím pádem i oporou společenského řádu. Podle některých teorií měl Velese i funkci boha podsvětí. Na jistou spojitost s podsvětím poukazuje i litevský výraz „velés“, mající význam duše zemřelého. S Velesem je také spojen kult plodivé síly.

Veles je často znázorňován jako silný muž s býčí hlavou, popřípadě s lidskou hlavou s rohy.

Jedná se o představy z pozdějších dob. Jestliže Perun představoval boha nebes a jeho svatyně a obětiště stavěli Slované převážně na vyvýšených místech, potom se obětiště Velesa, jakožto temného boha dobytka, ale také bohatství a magie, spjatého se zemí, objevovala často na nižších místech.

Ilustrace 11: Bůh Veles

Na území dnešního Ruska se dochovalo mnoho hmatatelných

důkazů, svědčících o uctívání boha Velesa. Význam jeho kultu se dá dokonce srovnávat i s kultem Perunovým. Jménem Velesovým byly taktéž uzavírány smlouvy s Byzancí. Podobně to bylo i se smlouvou za knížete Svjatoslava. Mimo území Ruska existují nepřímé zmínky o Velesovi a to především v místních a osobních jménech (město Veles v Makedonii nebo hora Veles v Bosně...), písních a pořekadlech. Stejně jako Perunovi a Dažbogovi nechal kníže Vladimír i Velesovi postavit v Kyjevě idol.

Právě o idolech tohoto boha se vypráví v legendách o sv. Vladimíru a sv. Abrahamovi

¹¹ Zdroj: Pitro, M. - Vokáč, P.: Bohové dávných Slovanů. Praha 2002, str. 35.

Rostovském, který nechal vyvrátit jeho sochu a shodit ji do Volhy. S Velesovým jménem se můžeme setkat i ve „Slově o pluku Igorově“, kde je jistý pěvec Bojan nazýván jeho vnukem. Velesovi byl zasvěcen „Sečen“, což byl první měsíc po prvním novoluní po zimním slunovratu, překrytý křesťanskou legendou Tří králů. Nástupem křesťanství pak patrně převzal Velesovi atributy zejména sv. Blažej a Veles degradoval na zlého démona, což potvrzuje i to, že byl často vyobrazován s rohy. Tuto proměnu naznačuje i některá staročeská rčení z 15. a 16. století: „ký veles tě proti mně zbudil“ nebo „Jdi za moře k velesu“ ve významu „jdi k čertu“, apod.

Ruský panteon

Kromě výše zmiňovaných bohů, jež byli uctíváni na celém území Slovanů, se na území východních Slovanů můžeme setkat ještě s dalšími, neméně významnými bohy. Mezi ně řadíme například vládce prostoru a vzduchu Striboga, božského posla nebo také prostředníka Simargla, boha měsíce a noci Chorse, a v neposlední řadě také bohyni ovcí a plodnosti Mokoši.

Stribog (Стрибог)

U Slovanů tento bůh představoval patrně boha nebeské atmosféry a vládce větru a vzduchu, jemuž byla zasvěcena sobota. Toto božstvo se vyznačovalo svou vševědoudností, protože dokázal provanout na svých cestách celý svět. Stribog byl úzce spjat se Sluncem, vodou, počasím a tudíž měl i vliv na úrodu.

Někteří historikové se však ve svých názorech ohledně pravé funkce Striboga značně rozcházejí.

Nestor Striboga zmiňuje v „Povesti vremennych let“, jako jednoho z bohů, kterým kníže Vladimír

nechal postavit Idol v Kyjevě. Další zmínka o Stribogovi pochází z kroniky Ioanna Zlatousta, kde se píše o úctě lidu ke Stribogovi. Tohoto boha neopomíná ani autor „Slova o pluku Igorově“, kde píše: *“Се ветри, Стрибожи внуци, веют с моря стрелами на храбрыя полкы Игоревы...”*¹²

Ilustrace 12: Bůh Stribog

¹² Internetový zdroj: <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BE%D0%B3>

Právě díky této zmínce mnoho historiků usuzuje, že byl Stribog bohem větrů. A však to, co mnoho badatelů příliš neuspokojuje je fakt, že ve „Slově o pluku Igorově“ není jeho funkce přímo uvedena, píše se tam pouze o jeho vnucích.

Jiní se snaží nalézt více informací o tomto bohovi v etymologii jeho jména. Některé z nich, například A. Sobolevského, M. Vasmera, dovedlo bádání až do iránského prostředí. Odvodili totiž jméno Striboga od slova „Stribaga“, což má v mazdaismu význam krásného boha, boha ušlechtilého a vhodného cti. Historik Niederle přišel s jiným, také v celku jednoduchým, odvozením jeho jména. Podle něho předpona stri- označuje svištění větru. S touto domněnkou však nesouhlasí mnoho dalších a tak je často považována za nepravděpodobnou. Podle E. Bernekera se pravdě nejvíce blíží varianta, kdy došlo k odvození od slova „stroj“, nebo „striti“. V tomto případě by Stribog vykonával funkci správce dobra. S protichůdným názorem však vystoupil J. Schütze, který se domnívá, že Stribog byl naopak jakýmsi „odnímatelem dobra“.

Chors (Хорс)

Tento bůh je často uváděn jako protiklad Svaroga, tedy jako bůh měsíce a noci. S tímto bohem se někdy můžeme setkat i v ženském podání jakožto s bohyní nenaplněné lásky nebo času.

Na to, že by Chors mohl být bohem měsíce poukazuje i zmínka ze „Slova o pluku Igorově“, kde se vypráví o knížeti Vseslavovi, který proměněný ve vlkodlaka zkříží ještě před kuropěním cestu velkému Chorsovi.

Jeho idol stál spolu s řadou dalších božstev v Kyjevě. Jeho obětním zvířetem byl podobně jako u Svaroga nejčastěji kohout. To poukazuje na jistou spojitost mezi těmito dvěma bohy. V řadách historiků se totiž najde mnoho takových, kteří Chorse považují za boha slunce a tudíž za synonymum Svaroga.

Všeobecně se však o bohu nebo bohyni Chorsu dá říci, že patří k nejzáhadnějším bohům ruského okruhu.

Ilustrace 13: Bohyně Chors

Simargl (Симаргл)

Další z řady tajemných bohů je Simargl, který je často považován za jakéhosi prostředníka mezi bohy nebeskými a zemí. Patrně měl těsný vztah k Mokoši, k bohyni země a ochraňoval

semena a rostliny. Můžeme ho tedy považovat i za boha vegetace a úrody.

Veškeré zmínky o jeho funkci a významu jsou velice neúplné, tudíž se ve většině případů jedná pouze o domněnky. Určitě víme jen to, že patřil ke skupině kyjevských bohů uctívaných za vlády knížete Vladimíra.

Některé zdroje dokonce hovoří o dvou bozích, bliženecké dvojici boha Sema, jenž byl ochráncem dobytka, a Rgla, který měl moc nad zráním obilí. O dvou bozích se píše i v díle „Slovo nekojeho christoljubca“. Někteří historikové se však domnívají, že mohlo jít pouze o autorovu chybu.

Z etymologického hlediska je Simargl patrně obdobou iránského démona „Senmurva“, zobrazovaného v podobě okřídleného psa, gryfa či draka.

Podle B. A. Rybakova byl později nahrazen Pereplutem.

Mokoš (Мокoшъ)

Jak již jméno této bohyně napovídá, je Mokoš zosobněním vlhké, úrodné a plodné země. Jindy bývá označována jako bohyně ovcí a plodnosti, a často také jako bohyně osudu, která po nocích chodila po domech a předla. Proto možná za symbol Mokoši často považovali přízi, nebo kolovrátek.

Podle bájí měla velkou hlavu a dlouhé ruce. Z kamenů jí byl zasvěcen krystal a z kovů stříbro.

Ilustrace 14: Bohyně Mokoš

Její zástupkyní ve zvířecím světě byla kočka, jejími služebníky pak pavouci. Možná právě proto se dodnes říká, že pavouci přinášejí štěstí.

Sochy a idoly na počest Mokoši musely být vyřezávány jedině ze stromů, nosících ženské jméno, v první řadě z osiky. Taková socha v ruce nejčastěji držela roh hojnosti. V apokryfním kalendáři jí bylo zasvěceno dvanáct pátků v roce. Podle Rybakova se slavil hlavní svátek na počest Mokoši někdy na přelomu října a listopadu, kdy začínaly ženské zimní práce.

Bohyně Mokoš taktéž patřila k řadě bohů, na jejichž počest nechal kníže Vladimír postavit sochu v Kyjevě.

Zmínky o této bohyni můžeme nalézt již tradičně v „Povesti vremennych let“, nebo ve „Slově nekojeho christoljubca“,

ve „Slově sv. Gregora“ a v mnoha dalších. V dobách upevňování křesťanství byla vytlačována sv. Paraskevou, která byla taktéž ochránkyní polí a skotu.

Duchové a démoni

Již, když jsme mluvili o různých formách kultu, jsme naznačovali, že se Slované upírali nejen k jednotlivým bohům slovanského panteonu, ale také, že uctívali takzvaná nižší božstva. Pod tímto pojmem si můžeme představit nejrůznější mýtické bytosti, duchy a démony, spjaté obvykle s určitým místem nebo živlem. Právě na této nižší úrovni uctívání jsou nejlépe patrné prvky mytologie Slovanů. Na rozdíl od vyšších božstev, u kterých nelze zcela mluvit o mytologii v pravém slova smyslu, poněvadž nic, až na některé výjimky, neukazuje na to, že by se k božstvům starých Slovanů vázaly nějaké mýtické příběhy o zrození, životě, nebo vzájemných vztazích bohů, lze u těchto nižších bytostí daleko snadněji najít konkrétní stopy a samozřejmě také zdroje, v nichž je slovanská mytologie naprosto zřetelná.

Ačkoliv se křesťanství snažilo potlačit veškeré projevy a náznaky pohanství, podařilo se mu zapustit hlubší kořeny pouze ve vyšších a středních vrstvách společnosti. A vzhledem k tomu, že největší část obyvatelstva tvořili prostí lidé, kteří ještě dlouho po přijetí křesťanství žili nadále jako pohané, zachovala se tato část ruské mytologie ve formě pověřčivých představ, zvyků a obyčejů, jež prostý lid doprovázely v jejich každodenním životě a uplatňovali se v různých formách přírodního kultu, až do mnohem pozdější doby.

Takovým způsobem došlo k tomu, že pohanské náboženské představy žily vedle těch křesťanských, a tím, že se mezi sebou různě mísily a prolínaly, vznikl jev, kterému říkáme dvojí víra. Tato skutečnost napomohla přetrvání mnoha přežitků, jejichž kořeny sahají až hluboko do naší slovanské historie.

Duchové a démoni přírodních živlů

Základem slovanského pohanství bylo, a do jisté míry stále ještě je, uctívání přírodních živlů, jakožto zázračných sil přírody. Tyto elementy pak u Slovanů představovaly jejich bohové, démoni, duchové a jiné mýtické bytosti.

Voda

Životodárná voda, mocný to element, kterého si již naši dávní předkové vážili a uctívali ho. Staří Slované věřili, že voda v jakékoliv podobě, ať už je to jezero, pramen, řeka, sníh nebo moře a oceán, pochází z čarovného zdroje. V ruském folklóru můžeme narazit na velice blízké spojení vody a krve, představující životní sílu. Stačí si jen vzpomenout na pohádky z našeho dětství, když jsme se dočítali o zázračné moci živé nebo mrtvé vody.

Písemné zmínky, poukazující na uctívání tohoto živlu sahají až do 10. století. V mnoha textech a modlitbách se můžeme dočíst o posvátných pramenech a studánkách, jež se u lidí těšily velké vážnosti.

Úcta k řekám se odráží i v láskyplné personifikaci vodních toků v pozdějších ruských bylinách, ve kterých se můžeme dočíst o tatíčkoví Dněpru nebo matičce Volze. Voda, především pokud se jednalo o vodu pramenitou, zůstala předmětem uctívání ještě v 19. století, kdy se nosily oběti nejrůznějším přízrakům, které ji obývaly. Jako dar lidé přinášeli stuhy a šátky, které věšeli na větve stromů, rostoucí nad vodní hladinou, nebo přímo do vody vhadzovali nejrůznější předměty jako peníze, šperky, ale také jídlo nebylo výjimkou. Jinde, tentokrát jako pozůstatek lidských obětí, vhadzovali do vody strašidla vytvořená ze slámy. Obvykle se jednalo o rituál k nějakému svátku.

Bytosti, žijící ve studánkách a v hlubinách řek, jezer a oceánů, mívaly zpravidla ženskou podobu. Najdeme však mezi nimi i zástupce opačného pohlaví. Mluvíme tedy o vodních vílách, rusalkách, mořských pannách. Z mužských představitelů tajemného podvodního světa můžeme zmínit například vodníky, mořské cary, ale také vodní draky. S vodními bytostmi se můžeme setkat i v ruských bylinách. Například, když kupec Sadko navštívil podvodní království vodního cara, kterého okouznil hraním na gusle, nebo rytíř Suchman, který se vytahoval, že jako dar pro knížete Vladimíra uloví bílou labuť a to živou a nepotřísněnou krví. Z řady pohádek je možné zmínit i vodního draka Čuda-juda.

Víly a rusalky (Феи и русалки)

O rusalkách se tvrdilo, že to jsou duše mladých dívek předčasně zemřelých, utopených nebo sebevražednic, které se po své smrti zařadily k přírodním bytostem.

Obecně jsou víly a rusalky popisovány jako krásné, mladé dívky s průsvitným tělem, oděné v bílých šatech, mající překrásné dlouhé, zlaté nebo rusé vlasy, v

Ilustrace 15: Vodní víla

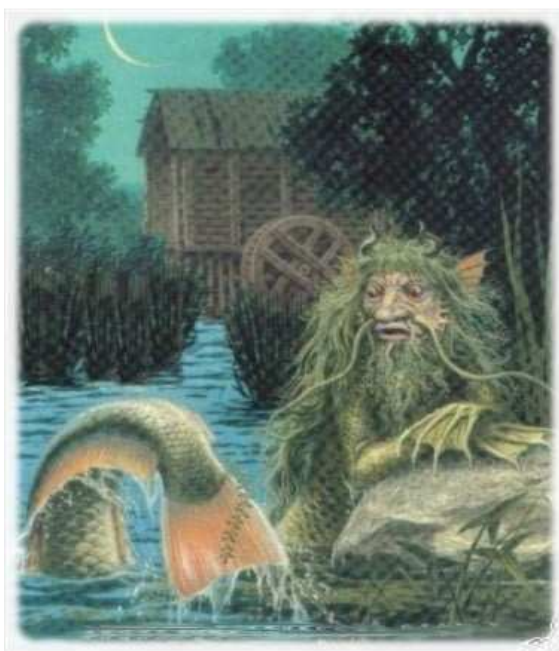
nichž je ukryta jejich životní síla a musejí vždy zůstat mokré. Ztrátou jediného vlasu by víla zemřela. Jsou obdarovány schopností měnit se v různá zvířata. U vodních víl a rusalek to nejčastěji bývá labuť. U ostatních pak kůň nebo vlk.

Nebylo však pravidlem, že každá víla nebo rusalka musela být také zákonitě dobrá. Ale naopak mohly působit i zlo. Do kategorie zlých můžeme zařadit černé vodní víly, které s radostí strašily, topily koupající se mladíky nebo sváděly z cest poutníky.

Vodníci (водяные)

Na rozdíl od rusalek a víl žijí vodníci samostatně. Nejraději se zdržují v temných vodách. Nejvíce se jich obávali rybáři, mlynáři, a plavci. Na usmíření jim přinášeli různé dary nebo jim obětovali koně, krávy, ovce, kohouty, nebo husy, v některých případech i ryby. Aby vodník nerozbortil hráz rybníka, musela se do ní zakopávat koňská hlava. Tento zvyk se dodržoval především na území dnešní Ukrajiny.

Představy o jeho podobě se kraj od kraje výrazně lišily. U východních Slovanů to byl holohlavý stařík s nafouklým břichem a tvářemi, zelenými vousy, ploutví místo nohou nebo popřípadě s husíma nohama, nosící vysokou síťovanou čepici a místo pásku má omotanou vodní trávu.

Ilustrace 16: Vodník

Stejně jako víly se i vodník dokázal přeměňovat v různá zvířata, zejména vodní. Ve dne se skrýval v hlubinách a v noci vycházel na břeh, odpočíval a česal si vlasy. Mlynáři a rybáři ho neměli příliš v lásce. Prováděl jim totiž darebné kousky, od převrácení loděk až po trhání sítí. Plavce zase stahoval do vody a jejich dušičky si schovával do hrníčků. Za svou ženu si vybíral buď vodní pannu, nebo jednu z jeho ženských obětí.

Zlý druh vodníka představoval ruský bolotnik (болотник), který žil v bažinách a močálech.

Vzduch

Úcta k démonům spojeným se vzduchem je obecně rozšířená a sahá do nejstarších dob. Slované se často obraceli k obloze k démonu nebo bohu větru. Věřili, že vítr může vyslyšet jejich přání a odpovědět. Rusové si vítr představovali jako starce se zakovanými ústy, který dýchá jen skrze zuby. Protože kdyby vydechl otevřenou pusou, mohl by tak nastat konec

světa. Démoni větrů nemusí být zákonitě zlí. Mnohdy se snažili napravit škodu, kterou napáchali. Pouze „Vichr“ měl v ruské mytologii poněkud zápornější charakter. Báł se jedině blesků, před kterými prchal. Aby si lidé zachovali přízeň větrů, nechávali jim za oknem dary v podobě mouky nebo chleba. Staří Slované věřili, že vítr dokáže vyčistit vzduch od nemoci a dokonce vzbudit i milostnou touhu.

V jednom ruském přísloví se praví: „Vítr je pánem, déšť chleboďárcem.“ Což svědčí i o kladných vlastnostech těchto vzdušných bytostí.

Bratrem větru byl mráz, jenž jezdil na saních tažených bílými koňmi a kterého uctívali především východní Slované. Později se tato postava změnila v pověstného dědu Mráze.

U pospolitého lidu v oblasti mezi Vislou a Dněstrem jsou s tímto přírodním elementem spojeny i polodémonické bytosti nazývané „planetním“, „chmarník“, „obločnik“.

Planetníci (Планетники)

„Planetníci“ byli mytologické bytosti, které přebývali v deštivých mračnecích a měli tu moc je ovládat. Řídili srážky, větry, dokázali zmrazit vodu, vrhali blesky, ovládali jednoduše celkové počasí kromě slunce. „Planetníkem“ se často stávali, zavražděné a utopené děti, dále také sebevrazi a osoby, které zemřeli náhodnou smrtí. Jednalo se o bytosti zlomyslné, podobné vodníkům.

Chmarníci (хмарники)

V případě „chmarníka“ se jednalo o čaroděje, který dokázal ochránit celou vesnici před špatným počasím. Aby odvrátil bouři, běhal po vesnici, zvonil na zvony a zaklínal oblaka. V tomto případě se tedy jednalo o dobrého démona, který byl lidem i nápomocen.

Oblačníci (Облакопрогонники)

Počasí dokázali ovlivňovat i čarodějové „oblačníci“. Měli kouzelnou sílu, díky níž dokázali měnit počasí. Když se jim zachtělo, vylévali řeky ze břehů, nebo posílali na vesnici krupobití s deštěm a v krajních případech i uragány.

Baba Jaga (баба Яга)

Za jistých okolností lze za vzdušnou bytost považovat i babu Jagu. Vypráví o ní různé bajky a pohádky, v nichž vystupuje jako záporná postava, zlá, stará a záškodná čarodějnice s rozčuchanými vlasy, křivým nosem, dlouhou bradou a železnými zuby. Společnost jí obvykle dělá černý kocour nebo havran. Jako dopravní prostředek, létající po nebi, používá koště, někdy také hmoždíř, sedmimílové boty a koberec samolet. Žije uprostřed hlubokého lesa v dřevěné chaloupce na kuří nožce, ve které má schovanou živou a mrtvou vodu.

Ilustrace 17: Baba Jaga

Oheň

Respekt, údiv a úctu vzbuzoval u starých Slovanů přirozeně i další z živlů, oheň. I tento element se objevoval v ruské mytologii v dvojí podobě, ve zlé nebo dobré.

Zvláštní úctě se těšil oheň v domě. Nesmělo se do něj plivat, protože by to bylo jako plivnout do tváře mrtvým předkům, kteří by takové znesvěcení mohli oplatit a onomu nezdrovákovi způsobit pálivé puchýře na tváři a rtech.

Dokonce i když se rodina stěhovala, cestoval s ní i oheň. Významnou úlohu měl oheň i při různých obřadech, věštění a v magii. Říkalo se, že má očištnou a léčivou moc a že dokáže ochránit před démony. Lidoví léčitelé používali oheň jako lék. Pokud některá z částí lidského těla byla napadena chorobou nebo byla poraněna, hodil léčitel její hliněnou repliku do ohně. Jako dar se ohni přinášelo těsto, sádlo nebo zrní.

S ohněm jako rituálním atributem se můžeme setkat i při jednotlivých svátcích. Vzpomeňme si na oslavu letního slunovratu (Ivan Kupala), kdy mladíci s dívkami přeskakovali vysoké plameny. Pokud se jim při doskoku podařilo stále se držet za ruce, mohli doufat v nadcházející svatbu. Jestliže byl oheň určený k rituální ochraně, musel být zapálen prastarou technikou třením o dřevo. Takový oheň Slované nazývali „car“ a nesměla ho zapalovat žena.

Země

Země je všeobecně ve východoslovanské mytologii chápána jako matka živitelka poskytující obilí, plodiny, jednoduše potravu. Lidé si mysleli, že země během zimních měsíců spí a probouzí se vždy na jaře. Svou víru a úctu k zemi obvykle projevovali při zemědělských činnostech. Rolníci, vždy dříve než začali půdu orat, museli dostat od země požehnání. Před prvním setím, dodržovali v některých oblastech i půst. A naopak po sklizni jí nechávali

Ilustrace 18: Element země

poslední hrstku neposečeného obilí (vousy Velesa). Pokud se mezi lidmi rozšířila nějaká nemoc či epidemie, vyorávali kolem vesnice rituální brázdu, aby se dále nešířila.

Se zemí je spjaté i uctívání hor, pohoří a skal. Často je to v souvislosti s bytostmi, jež danou skálu, horu, nebo snad jen kámen obývají.

Asilkové (асилки, осилки)

Východní Slované si vyprávěli o pyšných obrech, zvaných „asilkové“ nebo „osilkové“, jež vytvářeli skály a řeky, vytrhávali stromy a drtili kameny.

O jednom horském obrovi se můžeme dočíst i v bylině „O obrovi Svjatohorovi“, který ztělesňoval zemskou tíži a byl se zemí pevně spjatý.

Mûra (Mopa)

U všech Slovanů byla rozšířena představa o zlém, záškodném bytosti zvané mora, mûra, nebo zmora. Byl to démon, který dusil spící lidi, nebo jim sál krev a měl také schopnost měnit se v různé předměty.

Upír a vampír (упырь, вампир)

Můrák je blízka i další zlá démonická bytost spjatá s tímto živlem. Touto bytostí je upír nebo někdy vampír . Je to duch člověka nebo mrtvola oživená vlastním duchem nebo pomocí zlé síly, která po nocích vstává z hrobu a saje krev svých obětí.

Vlkodlak (волкодлак)

Ztělesněním zlé síly je i vlkodlak. Za vlkodlaka se všeobecně považoval člověk, který se vlastní magickou silou dokázal přeměnit ve vlka a opět zpět v člověka. Srdce má zvířecí a proto je jeho povaha krutá. V noci jako vlkodlak, ve dne jako člověk se proměňuje vždy se západem slunce.

Duchové míst

Jak již bylo zmíněno, život starých Slovanů byl úzce spjatý s přírodou. A tak zvyky, tradice a obyčeje s tím svázané se dochovali v menších komunitách po staletí. Mýtické bytosti je pronásledovaly na každém kroku, a to jak ty dobré tak ty zlé. Mnohé z nich Slované uctívali, vážili si jich a přinášeli jim dary a oběti, aby si je naklonili.

Ten z domu (домовой)

V souvislosti s přírodními živly jsme se zmínili o významu domácího ohně. Posvátný oheň byl v domě chráněn v peci, ve které žil domácí skřítek „domovoj“, ochránce domova. Slované si ho nejčastěji představovali jako malého bělovousého staříčka, s rozčuchanými vlasy někdy celého porostlého srstí. „Domovoj“ na sebe mohl brát podobu zvířete. Proměňoval se tak nejčastěji v kočku, psa, žábu nebo krysou. Převážně však byl neviditelný a o jeho přítomnosti napovídalo jen

Ilustrace 19: Ochránce domu „domovoj“

šustění. Jeho hlavní funkce spočívala v hlídání domu, ochraně rodiny, hospodářských zvířat a majetku. Z hospodářských zvířat největší pozornost věnoval koním. Své oblíbence přes noc hřebelcoval a plnil jejich koryta senem. Avšak ty které neměl příliš v oblíbenosti často týral, jezdil na nich, dokud je nevyčerpal. Z tohoto důvodu, když si pán domu pořizoval nové zvíře, snažil

se zjistit, jakou barvu koně má „domovoj“ raději. Ačkoliv tento skřítek nebyl v jádru zlý, čas od času provedl nějakou tu škodolibost. V noci například štípal lidi ve spánku, řinčel hrnci, nebo shazoval věci. A aby si lidé udrželi jeho přízeň, pokládali mísu s kaší a chlebem na místa, kde domovoj nejčastěji býval. Mezi jeho další úlohy, které v rodině měl, patřilo předvídání budoucnosti a také varování před hrozícím nebezpečím. Pokud se tedy stalo, že v noci nějakého člena rodiny probudil dotek chlupaté, studené dlaně, znamenalo to, že se blíží nějaká pohroma. Jindy na sebe vzal „domovoj“ podobu pána domu, čímž ho varoval před hrozící smrtí.

V prostorách domu, nebo kolem něj sídlily další bytosti „domovoji“ podobné. Ve stodole byl pánem duchů „ovinnik“, na obilných polích se zase skrýval ruský „polevik“, někdy také „polevoj“. V parní lázni se lidé mohly setkat s „bannikem“. Když nebyl právě neviditelný měl podobu starce s dlouhými vlasy, pokrytého bahnem a listím. Někdy se převtěloval do zajíce, kočku nebo psa.

Další skupinu duchů místa představují lesní bytosti, mezi které řadíme již zmiňované víly a rusalky. Tentokrát se však jedná nikoli o vodní, ale lesní stvoření. Za hlavního ducha lesa Slované považovali „lešije“.

Lesní muž lešij (леший)

Pán lesa a lesních zvířat, škodolibý, chlupy porostlý mužík se zelenými vlasy, oblečený ve zvířecí kůži, který může měnit svůj vzrůst podle libosti. Jeho přítomnost a pohyb v lese zapříčiňuje šum stromů a vítr. Dokáže se proměnit v jakékoliv lesní zvíře, nejčastěji pak v medvěda nebo vlka. Děsil lidi svým strašným smíchem, sváděl poutníky z cesty, převracel ukazatele, aby zabloudili. Každého, kdo porušil lesní zákony (pískání, nadávání, ubližování květinám a stromům), přísně potrestal. Lidé se před ním chránili různě. Nosili u sebe lipové dřevo zbavené kůry, dělali znamení kříže, modlili se nebo zaklínali a někdy si dokonce oblékli šaty naruby nebo šli lesem pozpátku. Na usmířenou mu často přinášeli dary v podobě chleba se solí.

Ilustrace 20: Lesní duch lešij

Duchové času a osudu

Polednice (полудница)

Především polední a půlnoční hodina jsou obecně považovány za hodiny duchů, jež měla být prožívána v klidu. „Polednice“ v podobě mladé dívky v průsvitných bílých šatech nebo staré kostnaté stařeny chrání posvátnost polední hodiny. V tuto dobu se zdržovala na polích, kde vyháněla rolníky. Toho, kdo v tu dobu pracoval, trýznila svými hádankami, nebo je nutila hodinu nepřetržitě mluvit pod výhružkou useknutím hlavy. V horkých dnech svým pohybem způsobovala vánek. Když „polednice“ potkala muže, utancoval ho k smrti. Byla postrachem žen v šestinedělí, protože kradla děti. Protipólem „polednice“ je „půlnočnice“, jejíž zjevení o půlnoci oznamovalo smrt v rodině.

Ilustrace 21: Polednice

Rod a rožanice (Род и рожаницы)

Ruské prameny z období středověku se zmiňují o zvláštních bytostech osudu „Rodu“ a „rožanici“. Tyto dvě bytosti v ruské mytologii vystupují převážně pospolu. „Rod“ je některými vědci dokonce považován za boha stvořitele a řadí ho mezi všeslovanské bohy. Jako dary a oběti lidé těmto bytostem přinášeli kaši, chléb a sůl, sýr nebo med. „Rožanice“ jsou démoni určující lidský osud při narození. Mohly bychom je přirovnat k českým sudičkám. Zjevují se o půlnoci do tří dnů od narození dítěte, aby mu mohly upříst osud ze zlatých nitek. Bývají obvykle tři, někdy i více, jednou jako krásné mladé dívky, jindy jako stařenky, z nichž vždy jedna mívá hlavní slovo.

Licho (лихо)

Stáří Slované věřili, že do jejich osudu může tvrdě zasáhnout i zlá licho, která je ztělesněním zlého osudu a neštěstí. Setkání s touto jednoookou hubenou ženou má pro člověka vždy neblahé následky a může končit i ztrátou jedné z párových končetin. Většinou si vybere jednu osobu, ke které se přimkne a pronásleduje ji na každém kroku.

Ilustrace 22: Zlá bytost licho

Démoni smrti a nemocí

V ruském folklóru můžeme najít i představy, o tom, že i nemoci mají svůj původ v démonech. Morová příšera nosila jméno „čuma“ (чума), zimnici sebou přinášela „lichoradka“ (лихорадка), horečku způsoboval démon „pristit“ (пристит), a neštovice nosila „ospa matuška“ (матушка оспы). Také „smrt“ měla svého démona. Slované si ji představovali různě. Většinou to byla mladá dívka v bílých šatech, v jejímž obydlí pod zemí hořeli svíce, symbolizující život lidí na zemi, pokud svíčka zhasla, znamenalo to smrt.

Ilustrace 23: Paní smrt

Ruské byliny

Tyto epické hrdinské básně tvoří neodmyslitelnou část ruské historie. Ruské byliny, někdy také „stariny“, představují jeden z nejvýznamnějších odkazů staroruské lidové slovesnosti. Díky nim se dovídáme o neuvěřitelných hrdinských činech po celé Rusi známých bohatýrů, kteří bojovali s nepřáteli země. Hlavní hrdinové takzvaní bohatýři, lidé nadaní nejen nadlidskou silou fyzickou, ale i velící duchem, kteří nekonají dobré skutky pro svůj osobní úspěch a slávu, ani pro slávu knížete, nýbrž pro svatou Rus. V ruských bylinách se můžeme setkat se širokou škálou námětů, od boje se sousedními zeměmi za nezávislost Rusi, sňatků ruských knížat s cizinkami, které jim tak otevřely cestu do světa ostatních evropských feudálů, přes přijetí křesťanství, vzájemné boje ruských knížat, třídní zápasy, až po vzpomínky na hrdiny z minulých časů.

Snad každý, kdo kdy slyšel o ruských bylinách si vybaví nejznámější trojici hrdinů bohatýrů a zároveň miláčků ruského lidu, Ilju Muromce, Dobryňu Nikitiče a v neposlední řadě i Aljošu Popoviče, kteří patřili k družině knížete Vladimíra zvaného Jasné slunéčko, který ve skutečnosti existoval jen ve fantazii lidu, který si ho vykouznil spojením dvou slavných Vladimírů. Prvním byl Vladimír Svjatoslavič, který v roce 988 přijal křesťanství a druhým byl Vladimír Monomach, jeden z posledních významných kyjevských velkoknížat.

Ani o našich třech nejslavnějších bohatýrech nelze říci, že by představovali nějakou opravdu existující historickou postavu. Patrně i oni vznikli spojením legend a vzpomínek na různé osoby z různých dob i různých míst. Jejich charakter jakoby zosobňuje lidovou představu o hrdinství a cti. Bohatýři z ruských bylin jsou často obdařeni výjimečnou silou, která jim umožňuje vyhrávat nad celými zástupy nepřátelských vojáků, ba i dokonce nad celými pluky. Nikdy však této své výhody nezneužívají pro vlastní prospěch, vždy jen v zájmu ruské země. Celý svůj život prožívají v bojích, na válečných výpravách nebo plní nějaká nebezpečné poslání.

Je nutné podotknout, že právě o těchto třech hlavních bohatýrech se vypráví v takzvaných kyjevských bylinách. Rozlišujeme totiž i byliny novgorodské, ale také moskevské, které oproti kyjevským nemají bohatýrský ráz, jedná se spíše o novelistické příběhy, v nichž vystupují prozaičtější hrdinové typu kupce Sadka, nebo bojarského syna Vasilije Buslajeva. Mezi bylinami se můžeme setkat i s takovými, které vyprávějí o kozáckých povstáních, ale také se objevují i náměty z pozdější doby jako například o Petru Velikém a podobně.

Historikové se často dohadují ohledně vzniku prvních bylin. Odhady jedněch jsou založeny na zmínce ve „Slově o pluku Igorově“, a proto vznik prvních bylin typují na 12. století.

Naopak vznik nejmladších bylin se vztahuje dokonce až k 19. století.

Kromě toho, je důležité podotknout, že byliny byly dříve předávány ústní cestou, často za doprovodu hudby a je tak celkem pochopitelné, že se postupem doby měnily, a to vlivem aktuálního dění, událostí a změn dobového vkusu.

Co se týče charakteru, jsou byliny psány nejčastěji nerýmovaným tónickým veršem, většinou vyprávěny s hudebním doprovodem. Jsou typické opakováním promluv a popisů, používáním kontrastů, antitezí a také obráceného slovosledu.

Později byly příběhy bohatýrů sebrány do několika sbírek, z nichž nejrozsáhlejší je „Polnyj svod kijevsch bylin“. Celkový počet bylin se odhaduje na 400.

Nejznámější bohatýři a hrdinové ruských bylin

Ilustrace 24: Dobryňa Nikitič, Ilja Muromec a Aljoša Popovič

Ilja Muromec (celým jménem Илья Муромец сын Иванович)

Ilja patří k mladší generaci bohatýrů. Existují dvě verze o jeho rodné vesnici. Jedna verze tvrdí, že jí je vska Karačarovo nedaleko města Murom, podle druhé je to vesnička Murovsk, která se nachází v dnešní Černigorské oblasti asi 70 km od Kyjeva.

Pověst praví, že do svých 30 let nemohl chodit ani hýbat rukama, ale pak se zázračným kouzlem uzdravuje. Jednoho dne k němu do domu přichází starci a přikazují mu, aby vstal a donesl jim vodu k pití. Ilja jim začne vysvětlovat, že nemůže chodit, ani neovládá své ruce, ale starci trvají na svém a opětovně mu přikazují vstát. V ten moment Ilja opravdu vstane a donese jim vodu ze studně. Poté mu starci nařídí vodu vypít a hned po druhém doušku začne Ilja pociťovat nadměrnou sílu. Když se napije po třetí síla se zase zmenší. Pak mu starci řeknou, aby se vydal za knížetem Vladimírem a sloužil mu. Před odchodem mu ještě prozradí, že na cestě do Kyjeva uvidí kámen, který nesmí přehlédnout. Ilja se rozloučí se svou rodinou a vydá se na cestu do Kyjeva. Cestou se zastaví u kamene, na němž je napsáno, aby ho zvedl. Pod ním nalezne bohatýrského koně, a výzbroj. Výzbroj si oblékne, nasedne na koně a vydá se za knížetem Vladimírem...

V bylině „Svjatogor i Ilja Muromec“ se zase vypráví, jak jede Ilja Muromec za knížetem Vladimírem a jednoho dne se setká s obrem Svjatogorem. Zaútočí na něj, ale obr ho strčí do pytle. Svjatogorův kůň Ilju s jeho ořem neunes a tak ho Svjatogor z pytle vytáhne. Nečekaně se z nich stanou přátelé a putují společně do Kyjeva. Jednoho dne po cestě uvidí na zemi ležet rakev. Zvědavost jim nedá a zkouší, pro koho je. Pro Ilju byla příliš velká a tak ji vyzkouší i Svjatogor. Náhle se však víko rakve zaklapne a nejde otevřít. Svjatogor svým dechem předá Iljovi svou sílu, aby mu pomohl, avšak ani tak se poklop nepodaří otevřít. Musí tak nechat Svjatogora napospas jisté smrti.

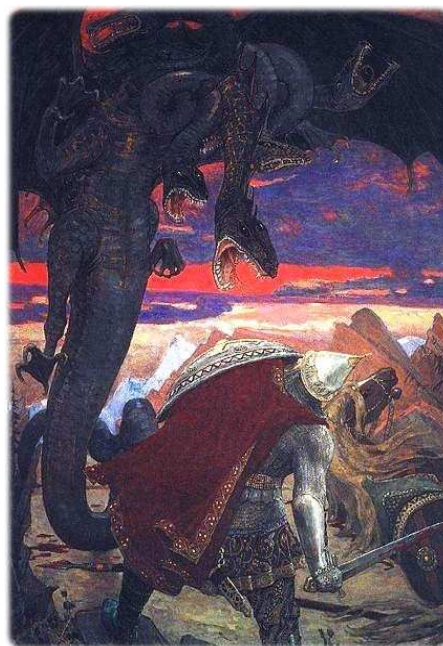
S Iljou se můžeme setkat i v mnoha dalších bylinách jako například „Илья Муромец и Соловей-разбойник“, „Илья муромец и разбойники“, „Илья Муромец на Соколке-корабле“ nebo „Муромец и сын“.

Dobryňa Nikitič (Добрыня Никитич)

Stejně jako Ilja Muromec se řadí i Dobryňa k nejoblíbenějším bohatýrům ruského národa. Také patřil k družině knížete Vladimíra a často vyplňoval takové úkoly, od kterých se ostatní bojovníci distancovali. Dokonce se i říká, že ze všech bohatýrů byl knížeti Vladimírovi nejbližší právě Dobryňa. Často ho pověřoval úkoly, které měly osobní ráz. Kromě jeho statečnosti patřily k jeho přednostem i vynikající schopnosti diplomatického jednání. Byl to vzdělaný a inteligentní muž, který byl nadmíru talentovaný ve střelbě z luku, výborně ovládal hod nožem, byl skvělým plavcem a zápasníkem, dobrým hráčem

deskové hry hnefataflí, dokonce uměl i zpívat a byl znám svým vybraným chováním .

V bylině „Добрыня Никитич и змей Горыныч“ bojuje proti hrozivému drakovi, aby osvobodil neteř knížete Vladimíra Zabavu. V jiné nadlouho odjíždí od své manželky, která si potom chystá vzít Aljošu Popoviče. Dobryňa se vrátí v den jejich svatby a tu tak překazí. V další zase urazí čarodějnici Marinu, která ho promění v býka a aby se mu vrátila jeho lidská podoba, musí ji přemoci. V jiné ho pak okouzlí Jekaterina Prekrasnaja a kvůli této lásce pak umírá rukou jejího žárlivého manžela bojara Permjaty.

Ilustrace 25: Dobryňa Nikitič

Aljoša Popovič (Алёша Попович)

Nejmłodší ze tří slavných bohatýrů, svalnatý, urostlý muž a syn kněze Levontija. Mezi jeho nejvýraznější přednosti zdaleka nepatří jeho síla, dokonce v některých bylinách kulhá, ale jeho statečnost, chytrost a důvtip, díky nimž snadno vítězí nad svými nepřáteli. Je známý svou bystrostí, vychytralostí a mazaností. Ale tyto jeho vlastnosti se někdy negativně odrážejí ve vztahu s jeho družinou, kdy mu je čas od času vytýkáno jeho chování. Rád se baví, miluje legraci a zábavu a často se posmívá ženám. Občas je zobrazován jako lhář a podvodník.

Pomocí lstí porazil i draka Tugarina Zmejeviče, kterého přemůže na cestě do Kyjeva. Drak se ho snaží spálit ohnivými plameny, ale Aljoša mu rozsekne trub těla a rozmetá ho po okolních polích.

Svjatogor (Святогор)

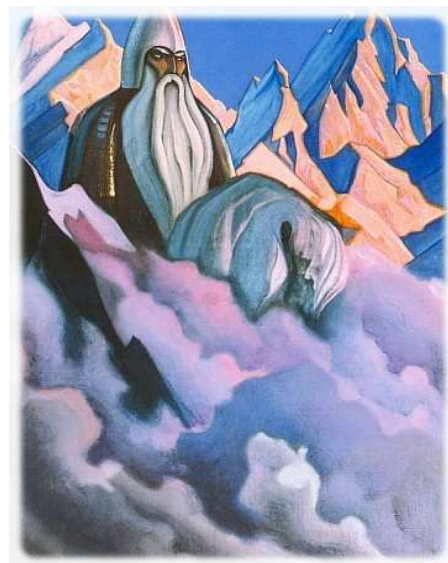
„Na horách vysokých, na Horách Svatých, žil podivuhodný bohatýr, že takového na celém světě nebylo. Nejezdil Svjatogor na svatou Rus, protože matka syrá země ho neunesla. Těžká byla mu bohatýrská síla jeho, těžká jako nejtěžší břemeno. Kdo chtěl poznati tohoto slavného nejstaršího a nejsilnějšího bohatýra, musil si dojít na ty hory vysoké a tam se mu hluboce pokloniti.“¹³

¹³

Zdroj: <http://slovanstvo.wz.cz/myty/ruskebyliny.htm>

Tak se píše o obrovi Svjatogorovi v ruských bylinách. Dá se říci, že byl personifikací zemské tíže nebo gravitace. Již v jeho jménu je zřejmá úcta ruského lidu k horám. To je tedy jeden z důkazů, svědčící o hluboce zakořeněné slovanské víře.

Podle dalších vyprávění patřil Svjatogor spolu s dalšími bohatýry Mikulou Seljanovičem a Volchem Vseslajevičem k družině kyjevského knížete Svjatoslava. Charakteristické rysy Svjatogora jsou často zaměňovány i s biblickým bohatýrem Samsonem.

Ilustrace 26: Svjatogor

Závěr

Slované, původně malý národ, který je obklopen množstvím záhad a nejasností o svém původu, způsobu života a v neposlední řadě také samozřejmě o víře, dosáhli za poměrně krátkou dobu osídlit obrovské území, sčítající více než milion kilometrů čtverečních a stát se tak jedním z nepočtenějších národů našeho kontinentu.

Vhledem k tomu, že se nám do dnešní doby nedochovaly příliš podrobné informace a zdroje, zachycující počátky této vsutku zajímavé prastaré slovanské kultuře, nezbývá, než dokreslit ta zbývající prázdná místa, která doposud dochované materiály v podobě různých kronik a letopisů, nedokázaly zaplnit.

Za nejvýznamnější zdroj informací nejsou považovány právě zmíněná díla kronikářů a historiků, tím nejautentičtějším zdrojem je pro nás folklór. Právě díky ústní lidové slovesnosti se dovídáme o naší dávné a tajemné minulosti z nejrůznějších mýtů, bájí a legend, které vyprávějí o mýtických bytostech, zlých i dobrých čarodějích, o přírodních démonech a pohanských bozích, kteří jsou již od pradávna pevně spjatí s náboženským životem starých Slovanů. Jednoduše řečeno, folklór jsou střípky naší dávné historie.

Заключение

Славяне - первоначально не очень большой народ, окружённый множеством загадок и неясностей, касающихся его происхождения, образа жизни и не в последнюю очередь его верования, смог за сравнительно короткий срок заселить огромную территорию, включающую более миллиона квадратных километров и войти таким образом в число самых многочисленных народов нашего континента.

Принимая во внимание то, что до сих пор не сохранилось никакой более конкретной информации и источников, сообщающих об истоках этой серьёзной интересной древнеславянской культуры, ничего не остаётся, кроме как дорисовать те пустые места, которые во всех сохранившихся материалах, вроде разных хроник и летописей, не сумели заполнить.

Самым значительным источником информации о славянской древности не являются эти, уже упоминавшиеся произведения историков и летописцев, главным и самым аутентичным источником мы считаем фольклор. Именно благодаря устной народной словесности мы узнаём о глубокой и таинственной древности и о наших предках, в виде мифов, сказаний, сказок и легенд, в которых рассказывается о мифических существах, злых и добрых колдунах, о природных демонах и языческих богах, которые уже с давних пор были нераздельно связаны с ежедневной религиозной жизнью древних славян. Проще говоря, фольклор – это осколки нашей древней истории.

Bibliografie

Knižní zdroje:

- Bednaříková, J.- Měřínský, Z.-Homola, A.: Stěhování národů a východ Evropy. Praha 2006.
- Beranová, M.: Slované. Praha 1988.
- Gorelov, A. A.: Folklor i istoričeskaja dejstvitelnost. Leningrad 1981.
- Hudec, I.: Báj a mýty starých Slovanů. Martin 1994.
- Marxová, H.: Svět mýtů. Praha 2002.
- Mizun, V. - Mizun, G.: Tajny jazyčeskoj Rusi. Moskva 1986.
- Nekrylova, A. F.: Kruglyj god: Russkij zemedelčeskij kalendar. Moskva 1989.
- Pitro, M. - Vokáč, P.: Bohové dávných Slovanů. Praha 2002.
- Profantová, N. - Profanta, M.: Encyklopedie slovanských bohů a mýtů. Příbram 2004.
- Růžička, J.: Slovanské bájesloví. Praha 1906.
- Rybakov, B. A.: Jazyčestvo drevnich slavjan. Moskva 1981.
- Semjonova, M.: My-Slavjane. Petrohrad 1995.
- Šaparoka, N. S.: Kratkaja enciklopedija slavjanskoj mofologii. Moskva 2001.
- Váňa, Z.: Objevy ve světě dávných Slovanů. Praha 1977.
- Váňa, Z.: Svět dávných Slovanů. Praha 1983.
- Váňa, Z.: Svět slovanských bohů a démonů. Brno 1990.
- Vlasova, M. N.: Novaja ABEVEGA russkix sujeverij: ilustrirovannyj slovar. Sankt-Petrburg 1995.
- Warnerová, E.: Ruské mýty. Praha 2006.
- Zabylin, M.: Russkij narod: jeho obyčaji, predanija, obrjady a sujeverija. Moskva 2002.
- Zelenin, D. K.: Izbrannyje trudy. Očerki po russkoj mifologii. Moskva 1995

Internetové zdroje:

<http://basurmanin.clan.su/index/0-18>

<http://bibliotekar.ru/rus/2.htm>

<http://deja-vu4.narod.ru/>
<http://godsby.ru/slavs/>
<http://jarilo.ru/narod/ross/ruhs.html>
<http://myfhology.narod.ru/>
<http://myfhology.narod.ru/contens.html>
http://referatiya.ru/referaty/show_referat.php?referat=16924
<http://rodnavira.cz>
<http://ru.wikipedia.org>
<http://russia.rin.ru/guides/6477.html>
<http://slawianie.narod.ru>
<http://slovane.ic.cz>
<http://slovanskamohyla.wz.cz>
<http://slovanstvo.wz.cz/myty/ruskebyliny.htm>
<http://www.boiohaemum.cz/view.php?cislocianku=2005113009>
<http://www.dazzle.ru/spec/reserv.shtml>
<http://www.dygon.cz/slovanska-doba-vira.php>
<http://www.paganism.msk.ru/>
<http://www.panna.cz/panna/clanek/30--slovane-a-carodejnicke-praktiky-starych-slovanu.html>
<http://www.pohanstvi.net/>
<http://www.slovane.cz/view.php?cislocianku=200601170>
<http://www.slovanstvo.wz.cz/>
<http://www.swarog.ru>
http://www.velib.com/book.php?avtor=t_870_1&book=4699_1_1

Seznam ilustrací

Ilustrace 1: Expanze Slovanů z jejich pravlasti.....	8
Ilustrace 2: Svatyně v Peryni u Novgorodu.....	16
Ilustrace 3: Pozůstatek hradiště na ostrově Rujana.....	16
Ilustrace 4: Posvátný háj.....	17
Ilustrace 5: Slavnosti letního slunovratu.....	20
Ilustrace 6: Oslavy masopustu.....	21
Ilustrace 7: Tzv. Mirovoje drevo.....	24
Ilustrace 8: Bůh Svarog.....	33
Ilustrace 9: Bůh Svarožic-Dažbog, syn Svaroga.....	35
Ilustrace 10: Bůh Perun.....	36
Ilustrace 11: Bůh Veles.....	37
Ilustrace 12: Bůh Stribog.....	38
Ilustrace 13: Bohyně Chors.....	39
Ilustrace 14: Bohyně Mokoš.....	40
Ilustrace 15: Vodní víla.....	42
Ilustrace 16: Vodník.....	43
Ilustrace 17: Baba Jaga.....	45
Ilustrace 18: Element země.....	46
Ilustrace 19: Ochránce domu domovoj.....	47
Ilustrace 20: Lesní duch lešij.....	48
Ilustrace 21: Polednice.....	49
Ilustrace 22: Zlá bytost licho.....	49
Ilustrace 23: Paní smrt.....	50
Ilustrace 24: Dobryňu Nikitiče, Ilja Muromec a Aljoša Popovič.....	52
Ilustrace 25: Dobryňu Nikitiče.....	54
Ilustrace 26: Svjatogor.....	55

Obsah:

Úvod	6
Původ Slovanů	7
Slovanská expanze	7
Etymologie pojmu „Slované“	9
Víra Slovanů	10
Forma kultu	11
Kult zvířat	12
Kult Stromů a rostlin	13
Kult rostlin	15
Kultovní místa	15
Obřady, svátky a slavnosti	18
Stvoření světa	22
Stvoření člověka	25
Víra v posmrtný život	26
Vlastní smrt	27
Nevlastní smrt	28
Onen svět	29
Obřady na počest mrtvých	31
Pohanští bohové starých Slovanů	32
Slovanský panteon	33
Svarog (Сварог)	33
Svarožic-Dažbog (Сварожич-Даждьбог)	35
Perun (Перун)	36
Veles (Велес)	37
Ruský panteon	38
Stribog (Стрибог)	38
Chors (Хорс)	39
Simargl (Симаргл)	39
Mokoš (Мокошь)	40
Duchové a démoni	41
Duchové a démoni přírodních živlů	41
Voda	41
Vzduch	43
Oheň	45
Země	46
Duchové míst	47
Ten z domu (домовой)	47
Lesní muž lešij (леший)	48
Duchové času a osudu	49
Polednice (полудница)	49
Rod a rožanice (Род и рожаницы)	49
Licho (лихо)	49
Démoni smrti a nemocí	50
Ruské byliny	51
Nejznámější bohatýři a hrdinové ruských bylin	52
Iľja Muromec (celým jménem Илья Муромец сын Иванович)	52
Dobryňa Nikitič (Добрыня Никитич)	53
Aljoša Popovič (Алёша Попович)	54
Svjatogor (Святогор)	54
Závěr	56
Заключение	57

Bibliografie	58
Knižní zdroje:	58
Internetové zdroje:	58
Seznam ilustrací.....	60